

Štev. 11.

V Trstu, 10. junija 1891.

Letnik IV.

Nemški uradni jezik.

„Kar se dostaje nemškega uradnega jezika, vladi se je držati ga, ker jedino s tem je v obče možna primerna jednotna uprava, do cela ne gledé na to, da nasprotno želje (da bi bil češki tudi notranji uradni jezik) ni možno izpolniti zaradi nepremagljivih finančialnih težav“.

S tem stavkom je odgovoril grof Taaffe 27. maja t. l. v proračunskem odseku mladočeškemu prvaku dr. Heroldu na očitjanje, da vlada noče uvesti za češki narod češčine tudi kot notranjega jezika. Ta odgovor nas ni osupnil čisto nič, in ni mogel biti nepričakovan niti Mladočehom, ko so sami na podstavi lastnega opazovanja in preverjenja očitali sedanji osrednji vladi, da se kaže pri vsakem njenem koraku cilj germanizovanja. Sedanja izjava grofa Taaffeja ne mogla bi pretresti več niti Staročehov, ako bi bili zares uvaževali besede, katere je spregovoril isti Taaffe 13. okt. 1886. v jezikovnem odseku; kajti tudi tedaj je sodil o nemščini in njeni potrebi za jednotno upravo ravno takó, kakor 27. maja 1891. Pred petimi leti uže je grof Taaffe naravnost zanimal potrebo češčine kot notranjega uradnega jezika in je vlado od 1869. gledé na Galicijo, kjer je poljščina notranji uradni jezik, opravičeval s tem, češ, da v Galiciji so razmere drugačne, kakor pa na Češkem. Leta 1886. je grof Taaffe skliceval se na različne potrebe raznih dežel, poudarjal je pa uže tedaj, kakor danes, da ima nemščina v Avstriji posebno mesto, in je poudarjal njeno potrebo z državnega, ne pa nacionalnega stališča. V tem se je ujema tedaj in se ujema danes z Nemci v obče, z nemškimi liberalci in nacionalci pa posebe. Ako bi ne bili Staročehi tirali slepe politike, postavili bi se bili uže tedaj na stališče, s katerega bi bili primerno pobijali nazore Taaffejeve vlade; no Staročehi ni zmodrilo niti leto 1890 in 1891, in vprašanje je le, kakó jo krenejo sedaj Mladočehi.

Vsekakor je sedanji odgovor grofa Taaffeja jasnejši tudi za manj razviti politiški razum, ker naravnost postavlja nemški kot državni jezik, kot *potreben* in ne samo primeren za jednotno upravo. Obsežnost tega nazora osrednje vlade je v resnici velika in se razprostira na najodločilniše strani v državnem življenju. Ako bi obveljal nazor grofa Taaffeja, porabljali bi ga od najviših do najnižih stopinj politiške uprave, in vsak politiški uradnik, najviši kakor najniži, bi moral sposobiti se, torej z veljavnimi šolskimi svedoštvi izkazati se, da je popolnoma dozorel in sposoben za ustno in pismeno uradovanje v nemščini. Politiško uradovanje bi vplivalo na sodišča, in niti težavno bi ne bilo dokazovanje, da uže analogija zahteva nemški kot notranji jezik tudi pri sodstvu. V resnici se z ministerskih stolov uže kar naravnost razgláša potreba nemščine kot notranjega jezika tudi pri sodiščih. Pri c. in kr. vojni ali armadi je to še očitniše, ker tam zahtevajo, kakor se je brambeni minister za to polovino izrazil še pred tedni, še posebe nemški kot vojaški jezik in vidijo radi, da bi vojaki celó med seboj občevali jedino v nemščini. V obče bi se vsa ministerstva potegovala za jednotno upravo s pomočjo nemškega jezika, kakor je to očitno tudi pri poštni upravi.

Ali vse to bi razni narodi še vedno laže prestajali, nego pa posledice, ki bi neizogibno pritiskale pred vsem na ustrojjenje šolstva. Na vseučiliščih bi bilo Nenemcem delati preskušnje iz nemščine, ali pa odreči se poklicu politiških uradnikov in državnih sodnikov. To bi mogli storiti pojedinci, ne pa vsi nenemški mladeniči, ki se šolajo na velikih šolah ne samo iz idealnih, akademskih, ampak tudi materijalnih ozirrov. Velike šole, tudi ko bi se namenjale slovanski mladini, vendar ne bi mogle imeti slovanskega ustroja, ker bi morale kakor si bodi dijake sposobljati za preskušnje iz nemščine ali

celó raznih predmetov v nemščini. Slovanska vseučilišča bi imela samo iluzorno tako ime. Še bolj bi proglašena nemščina kot uradni, službeni ali državni jezik vplivala na ustroj srednjih in dosledno celó ljudskih šol. To vidimo dejanski tudi sedaj, še ko nima nemški kot državni jezik zakonite veljave. Saj Slovenci n. pr. nimajo doslej niti jedne gimnazije, ki bi imela zares slovensko osnovo.

Največa napaka bi bila, ako bi menili, da zakonito proglašena nemščina kot državni jezik bi veljala samo za Čeha, Slovence in v obče one narode, kateri doslej nimajo svojega jezika kot notranjega jezika. Hitro, ko bi dobila nemščina zakonito veljavo državnega jezika, delali bi se posebno Nemci na to, da se tudi poljščina, italijanščina itd. umakne nemščini kot jedino primernemu notranjemu jeziku. Poljaki, Italijani bi torej izgubili kos narodne enakopravnosti, katero uživajo sedaj v polni meri. A dosledno bi moralo priti tudi do boja med Nemci in Madjari zaradi notranjega jezika. Kajti naše cesarstvo je naposled in v pravem pomenu, kakor po zgodovinskem razvoju, jednotna monarhija in kot taka ima skupne potrebe, katere je priznavati vsem narodom. Ako je jeden kot notranji uradni jezik potreben za jednotno upravo, potreben je za celo monarhijo, ali pa ni potreben. Ako je potreben, udati se mu morajo vsi narodi; ako ni potreben, ne dá si ga vsiliti noben narod, torej tudi Čehi ne, naposled tudi Slovenci ne.

Priznanje jednega kot državnega jezika utegne vesti ne samo do ponižanja narodov na drugo stopinjo, ampak tudi do popolnega raznarodovanja. Te posledice so ravno, katerih se bojé narodi, in zato je nazor grofa Taaffeja prevažen, da se postavijo narodi na pravo stališče nasproti njemu.

Poljaki, Italijani nimajo navidezno take sile, ker njih se ne dotika naravnost in takoj; ali v posledicah je tak nazor, ako je kriv, njim in še celó Madjarom nevaren. Kajti ni videti, da bi v boju, ki bi nastal zastran notranjega jezika, zmagali Nemce, dasi sedaj, vsaj začasno, veljajo v avstro-ogerski politiki več, nego cisltavski Nemci.

II.

Grof Taaffe je poudarjal l. 1886. in sedaj, da določevanje notranjega uradnega, recimo naravnost, državnega jezika spada k pravu eksekutivne ali izvršilne oblasti, torej v področje vlade. Glavni organ nemške združene levice je l. 1886. opomnil na to trditev ministerskega predsednika, da bi se dalo tudi ugovarjati temu, in je isti organ še posebe imenoval člen 11, ki govori o tem, da državne oblasti imajo izvrševati svoje področje *na podstavi zakonov*.

O sedanji izjavi ne omenjajo glasila nemške levice zakonov, po katerih je omejena izvršilna oblast; čuditi se ni, ker grof Taaffe se je sedaj izjavil na korist

nemškega jezika takó odločno, kakor nikdar poprej, in popolnoma s tako obsežnostjo teze, katere ne preseza niti znani Scharschmiedov predlog.

Slovanom pa je opomniti, da sedaj veljavna ustava ne pozna nobenega ustavnega člena, kateri bi dajal osrednji vladi oblast, določevati notranji jezik. Tudi ni doslej izvršilnega zakona osnovnih zakonov, ki bi govoril o tej oblasti. Nikjer ne zaslediš v osnovnih zakonih, da bi moral biti nemški uradni jezik. O razliki zunanjega in notranjega jezika ni nikjer sledu v osnovnih zakonih; tu ni govora ne o državnem, ne o službenem ne o uradnem jeziku. Vladi pa se je držati zakonov v obče in državnih osnovnih zakonov še posebe.

Ako ima vlada nazore, ki se ne vjemajo z ustavo in njenimi osnovnimi členi, ima za to svobodo mišljenja, kakor vsak državljani; ali vlada nima oblasti, da bi narodom vsiljevala take nazore, in narodi nimajo dolžnosti, da bi se ravnali po nazorih, ki niso utemeljeni v ustavi, v državnih osnovnih zakonih ali zakonih, ki izvršujejo osnovne zakone.

Narodom ni treba družega, kakor sklicevati se na zakone, ki naravnost zametajo in odvrčajo krive nazore, in naj ima take nazore sam ministerski predsednik ali minister notranjih del.

III.

Kar se dostaja tega, da si prisvaja izvršilna oblast ali vlada določevanje notranjega uradnega jezika, je odgovoriti, da vlada nima te oblasti doslej, ker se niso še izvršili osnovni zakoni po posebnih načrtih, v katerih bi bilo določeno, kakó se je vladi ravnati gledé na jezik, bodisi zunanji ali notranji. Vlada ima doslej jedino državne osnovne zakone, po katerih ji je postopati gledé na rabljenje jezikov v uradih v obče, torej na zunaj in znotraj. Dokler ne določijo podrobno posebni zakoni jezikovnega in narodnostnega zakona (čl. XIX. drž. osnovnih zakonov), je jedino pravično in primerno to, da osrednja vlada izvršuje narodno enakopravnost nasproti narodom, strankam pojedinih narodov in na znotraj. Ako pa ima vlada pomisleke gledé na to, da ne gre uradovati v vseh jezikih na znotraj, dolžnost je njena, da predloži zastopnikom vseh narodov, torej v osrednjem parlamentu posebno predlogo, ki razkrije, do kam se kažejo take težave gledé na notranji jezik, in do katere meje ji je možno ustrezati popolnoma vsakemu narodu tudi gledé na notranji jezik.

Vlada res si je prisvajala določevanje notranjega uradnega jezika in je pri tem postopala, kakor se ji je zdelo primerno. Ali tega ni delala na podstavi zakonov, ampak ker ni imela še zakonitih določeb v tem pogledu, razum državnih osnovnih zakonov.

To se ve da je nepravilno, anormalno gledé na to, da velja sedanja ustava uže kmalu 34 let; jednako anomalijo gledé na jezikovno poslovanje vidimo pa tudi

pri sodiščih; še sedaj se sklicujejo na starejše določbe, kljubu ustavi, to vse, ker se ni izvršil s podrejenimi, zakonitimi določbami državni osnovni narodnostni in jezikovni člen.

Treba se je spominjati, da s podelitvijo ustave same na sebi ni bilo še podanih zakonitih določeb za pojedina področja in posamične slučaje v jednih in istih delokrogih. To delo so bili *izrecno* opustili za poznejši čas, a vladam in strankam se do tega ni mudilo, ker so bile nemške te in one, in so torej nemški ministri uradovali in dali uradovati rajši nemški, nego pa v smislu popolne narodne enakopravnosti vseh narodov; nemški so z večine tudi sedanji ministri, in zato uže kot takim ugaja jednotna administracija v smislu nemškega tudi kot notranjega uradnega, torej v obče državnega jezika.

Ko se je razglasila ustava, gotovo niso mislili in mogli misliti, da se bodo ogibali te ustave do današnjega dne. Ta ustava je imela pomen, da se začne *ab ovo*, torej od začetka vse po novem, v smislu te ustave, in da, kar ostaja starega, ostaje le začasno in dotlej, dokler se stvari ne določijo po novih zakonitih določbah, izvedenih iz državnih osnovnih zakonov nove, svečano in za vselej podeljene ustave. Tudi gledé na notranji uradni jezik je ostalo vse *in suspensio*, samo dotlej, dokler se ne izvrši s podrobnimi določbami jezikovni in narodnostni zakon ali člen devetnajsti drž. osnovnih zakonov.

Iz tega torej, da so narodi prepustili vladi gledé na jezik vladanje po tradicijah prejšnjih neustavnih vlad, ne sledi še pravo, da imajo ustavne vlade po svoje določevati notranji uradni jezik. To je bilo samo tiho prepuščenje, dokler ne pride na vrsto zakon, ki natanko izvrši in določi državni osnovni člen XIX. Torej se je grof Taaffe s krivega stališča skliceval tudi 1886. leta na tradicije svojih prednikov, in je danes še bolj na krivem potu, ko tiho koncesijo narodov porablja zato, da smatra oblast, določevati notranji uradni jezik kot pravo eksekutive. To ni nobeno pravo, in če pride do takega prava, mora vlada priti do njega ustavnim potom, torej s privoljenjem parlamenta.

IV.

Privoljenje v določevanje uradnega, notranjega in zunanjega službenega jezika spada pa v osrednji parlament, nikakor pa ne v pojedine deželne zборе. Kajti vsi narodi razun nemškega bi odstopili nekaj znatnega od svojih narodnih prav, ako bi se razglasil nemški kot državni službeni ali uradni jezik. Nemci sami zahtevajo nemški kot državni jezik potom centralnega ustavnega zastopa.

V tem ni nič hudega, ker ravno v centralnem parlamentu mora priti do skupnega boja, oziroma od-

boja, kolikor bi čez potrebo vsiljevali nemščino za jednotno upravo. Tudi Poljaki in Italijani imajo iste vzroke, dasi ne takó nujno, kakor ostali nemški narodi, da se v Dunajskem državnem zboru določi meja uradnemu jeziku, oziroma uradnim jezikom.

Ravno v tem je bila jedna glavnih napak Staročehov in je sedaj tudi Mladočehov, da hočejo doseči češčino kot notranji jezik potom Praškega deželnega zbora, a ne potom državnega. Da bi se bili postavili na naše stališče, bi vlada ne bila nikdar toliko drzna, odbijati češčino kot notranji jezik, in bi ne bilo prišlo tudi nikdar do žalostno znanih Dunajskih punktacij. Tudi je stališče Staročehov in Mladočehov v tem pogledu poleg vsega drugega *naravnost neslovansko*; kajti vedeti morajo, da ostali, manj močni in vplivni Slovani dosežejo še manj, kar se ne posreči doseči Čehom češkega kraljestva.

Ali tudi še drug in to odločen razlog nagaja, da se v državnem zboru, ne pa v deželnih zborih določi vladi uradovanje gledé na rabljenje jednega ali več jezikov. Predno se namreč določi uradni jezik v obče, treba je izvršiti s posebnimi zakoni narodnostni in jezikovni člen XIX drž. osnovnih zakonov, podeljen jednako za vse narode. Še le po taki izvršbi temu členu podrejenih določeb možno je posamičnim narodom podajati koncesije, kakoršna bi bila v privoljenju za kak skupen uradni jezik. Dokler nimajo narodi dejanski izvršene narodne enakopravnosti, ne poznajo niti uslovij za svoj obstanek in narodni razvoj, toliko manj bi mogli določevati meje, do katerih bi jim bilo odstopiti znaten del svojih narodnih prav v prid nemškemu kot uradnemu jeziku.

Narodna enakopravnost se dá izvršiti pa zopet jedino potom državnega, a ne deželnih zborov, in s tega stališča nam je na veliko žalost obžalovati, da tudi Mladočehi ne postopajo pravilno, ko zahtevajo z jedne strani izvršbo narodne enakopravnosti, a hočejo to enakopravnost doseči s pomočjo razširjene avtonomije, to je po njih terminologiji *deželne* avtonomije. Takó ne pridejo ne Mladočehi, torej ne Čehi, ne drugi Slovani dalje.

Vidi pa se, da razgovarjanje in zakonito določevanje uradnega, oziroma uradnih jezikov, je zavisno od okolnosti, da se poprej izvrši popolna narodna enakopravnost; poslednja in prvi pa se morata, ker se dostajeta *vseh* narodov, določiti potom državnega zbora, nikdar in pod nobenim uslovjem pa ne potom deželnih zborov, ker bi Slovani ne dosegli tem potom nikdar narodne enakopravnosti, kakoršna se svečano zagotavlja s sedaj veljavno ustavo, in bi naopak vsiljenje nemškega kot državnega jezika toliko laže tujčilo nenemške narode, kolikor manj imajo doslej uslovij, da bi jim bil dejanski zagotovljen narodni obstanek, kaj-li še razvoj

V.

Izvršba narodne enakopravnosti s pomočjo posebnega zakona, sklenenega v državnem zboru, je sedaj toliko nujnejša, kolikor se kaže bolj in bolj, da po potrebi in nepotrebi porablja vlada nemščino kot službeni ali uradni jezik, ker misli, da zahteva to jednota uprave, pa ne pomisli, da se pri tem poslužuje sredstva, katero ji je bilo dovoljeno do razglasenja ustave, in da bi morala sedaj sama stremiti za zakonitimi določbami mej, v katerih bi ji se bilo sukati gledé na uradni jezik, oziroma uradne jezike. Nujnost izvršbe narodne enakopravnosti se je povečala tudi s tem, da dobivati nemška liberalna in nacionalna stranka večo moč in ljubezen pri vladi, in ravno ti dve stranki zahtevati nemščino kot državni jezik. Vrhu tega ostanejo Poljaki posredniki organizovanja in germanizovanja in se kmalu tudi formalno združijo z nemško levico.

Torej je skrajni čas, da se predloži v državnem zboru načrt, po katerem naj se izvrši narodna enakopravnost. Dolžnost vlade je na prvem mestu, da predloži tako predlogo; toda ona računi s strankami in jo je zavozila na neprimerno pot, ko se je začela pogajati po deželah, ne da bi se bila držala državnega kot zato jedino pristojnega in primerne zastopa vseh narodov. Vlada si šteje sedaj še v zaslugo, da je razglasila Dunajske punktacije, katere je je volja uzakoniti popolnoma. Z druge strani je grof Taaffe krivega nazora gledé na pristojnost vlade, koji pripisuje eksekutivno oblast določevanja uradnega jezika, ne da bi imela ta vlada najmanjši pozitivni veljavni zakon za tako pristojnost; vladi v tem pogledu velja tradicija, ki pa je izgubila veljavo vsled podeljene ustave in s tem novih tal za vse javno življenje države. Naposled so ministerstva bistveno nemška, jim ugaja jednotna nemška uprava uže zaradi osebne sposobnosti za nemško uradovanje, in jim torej kaj lahko izpodleti, da zamenjujejo prikladnost z narodnim, v ustavi zagotovljenim pravom.

Od osrednje vlade po takem ni pričakovati predloge ali načrta, ki bi izvršil narodno enakopravnost in s tem tudi omogočil meje določevanju uradnih jezikov.

Razne nemške stranke so še manj naklonjene taki izvršbi, ker vse pripisujejo posebno mesto nemščini, kakor nemškemu narodu sploh. Nemška levica nima večega cilja pred očmi, kakor germanizovanje tostranskih narodov, in uzakonjenje nemškega kot državnega jezika ji je zato jedno glavnih sredstev. To sredstvo, kakor smo videli, dovaja do posledic, ki bi naravnost tujčile nenemške narode potom najviših do najnižih šol drugih narodov.

Poljaki in Italijani tudi sami ne pridejo do tega, da bi oni izročili državnemu zboru načrt, ki bi izvršil narodno enakopravnost istočasno in jednakomerno za vse narode; kajti oni so zadovoljni, da imajo narodno

pravo izvršeno in celó lasten uradni jezik. Rusi gališki in Romunci so pa onemogli po številu in kakovosti zastopnikov, da bi se mogli nadejati kakega načrta. Ostajejo torej Mladočehi in Jugoslovani. Razun Slovencev pa so tudi med temi taki, ki pričakujejo izvršbo narodne enakopravnosti z razširjenjem deželne avtonomije po vstvarjenju političkih skupin na podstavi posebnih zgodovinskih državnih prav.

Mladočehi in Hrvati niso doslej dovolj razločevali in poudarjali, da je gledé na sedanje občé notranje in zunanje političke razmere Avstro-Ogerske še posebe treba urediti tudi taktiko zastopnikov: ta taktika zahteva pri vsem premišljevanju najprej izvršbo zakona narodnostnega in jezikovnega člena in še le po tej izvršbi izvršbo zgodovinskega državnega prava.

Ako hočejo Mladočehi in Hrvati spremeniti svojo taktiko v smislu te taktike, pridobé zato takoj tudi slovenski narod; kajti večina slovenskih poslancev je za izvršbo narodne enakopravnosti v smislu posebnega zakona, dasi pojedinci med njimi — nasprotno z narodom — naglašajo povečanje deželne avtonomije.

Grof Taaffe se je izjavil ravno nasproti Mladočehom, da je treba *osnove* ali fundamente ustave utrditi, da se vživi ustava med narodi ter pridobi občé priznanje. Da bi se ne rušili ti fundamenti, zato je pred vsem treba izvršilnega zakona gledé na člen XIX. drž. osn. zakonov. Da je treba najprej izvršiti osnovne zakone ali ustavo, potem še le gledati na reformo te ustave, to ni samo logično, primerno, ampak zajedno vabljivo ravno za Mladočehi. Naj poskusijo predložiti državnemu zboru oni svoj poseben načrt, ki se omejuje na izvršbo narodne enakopravnosti; s tem poskusom vlové vlado vsled izjav grofa Taaffeja, in spoznajo svoje prave prijatelje, sosebno pa Poljake, s katerimi bi se radi bratili, ščimur kažejo, da niso v tem pogledu ne modrejši ne boljši od Staročehov.

Staročehi so imeli izgovor, da se jim je bilo držati lastnega plemstva; Mladočehi nimajo te zavire; torej bode poskus vsekakor vreden. Ako je vlada z jedne strani razglasila gospodarski program, z druge strani pa, po posebni izjavi grofa Taaffeja, pustila odprta vrata utrjenju ustave, pač ni primerniše taktike, kako da se Mladočehi združijo z Jugoslovani in ostalimi, narodni enakopravnosti zares pravičnimi zastopniki, pa naj predložijo lasten načrt, ki ima namen izvršiti narodno enakopravnost in takó napraviti pot za razpravljanje vprašanja o državnem, službenem ali uradnem jeziku. Nemci so naposled po Scharschmiedu podali svoj predlog; sedaj naj pride vrsta na Slovane; poskusa je to vsekakor vredno.

Po vsem tem je razvidno iz našega razpravljanja:

1. Po sedanji ustavi nima vlada ali eksekutivna oblast določevati uradni jezik; to oblast si prisvaja ona jedino vsled tradicij, trajajočih od predustavne dobe;

da dobi vlada to oblast, potreben je poseben zakon. 2. Zakon, ki bi določeval meje uradnemu ali uradnim jezikom, je možen še le po izvršbi člena XIX. državnih osnovnih zakonov potom posebnega izvršilnega zakona. 3. Izvršilni zakon člena XIX. je možno vstvariti jedino v državnem zboru, ne pa v deželnih zborih, ker ima veljati za vse narode. 4. Iz istega vzroka je možno skleniti zakon o določbah uradnega, oziroma uradnih jezikov jedino v državnem zboru. Še le po tem zakonu bo mogla vlada po ustavnih zakonih postopati pravilno gledé na določevanje uradnega, oziroma uradnih jezikov. 5. Izvršilni zakon člena XIX. drž. osn. zakonov je nujno potreben, ker drugače se bodo vsled docela krivega nazora o oblasti določevanja uradnega, oziroma uradnih jezikov, tujčili nenemški narodi potom c. kr. političkih uradov, c. kr. sodišč in c. in kr. vojnih organov in po

vseh šolah. 6. Ker vlada, nemška levica, Poljaki in Italijani niso voljni osnovati načrta za izvršilni zakon narodne jednakopravnosti, ne ostaje drugega, kakor da se združijo Mladočehi, Jugoslovani in morda še kateri zastopniki drugih narodnostij ter skupno zasnujejo in predložijo tak načrt državnemu zboru. 7. Iz tega sledi, da je treba se lotiti najprej te izvršbe in še le s pomočjo doseženega izvršilnega zakona postopati s stališča zgodovinskih državnih prav, ne pa naopak. Ta taktika je zajedno možna in primerna, ker se zлага z izjavami osrednje vlade, katera hoče pridobiti najprej priznanje in veljavo podstavi sedaj veljavne ustave, torej se tudi ne more protiviti izvršenju glavnega narodnostnega in jezikovnega zakona ali člena XIX. državnega zakona od 21. dec. 1867.

F. Podgornik.

O kritiki dra. Mahniča.

III.

K razširjanju poganstva, z nasprotniške stran nam namišljenemu.

(Dalje).

d) Gledé na bogosluženje, specijalno liturgijo ali mašo. Kar se dostaje bogoslužnja, ne more se dvomiti, da se zlasti liturgija ali maša prvotno tudi v rimski cerkvi in v zapadnih cerkvah v obče ni opravljala drugače, kakor na vstoku in celó pri rabljenju grškega jezika, kateri, kakor smo dokazali uže zgoraj, je bil v Rimu itak razširjen takó močno, da so mnogotero smatrali ga takisto domačim jezikom.¹⁾

¹⁾ Pod izrazom „*utraque lingua*“ so razumevali v Rimu latinski in grški jezik. Odkar sta se Rim in Italija v obče približala nemškimi Frankom, vsled česar sta se grška južna Italija in vstočna Ilirska izločila iz rimskega patrijarhata, je stopil, kakor je umevno samo po sebi, grški jezik bolj in bolj v ozadje. V XIV in XV stoletju je bilo znanje grščine na evropskem zapadu uže izginilo takó, da so celó grška astromiška dela poznali jedino iz njih arabskega prevoda in so morali ta prevod devati v podstavo prevodu na latinski jezik, kakor smo to razložili zgoraj pri razpravljanju koledarskega razvitja.

No reakcija ni mogla izostati. Uže h koncu XIV. stoletja (1396) je bil Emanuel Chrisodara iz Carjigrada poklican v Firenze, da bi predaval grški jezik in grško literaturo. Od blizu 700 let — takó je pisal kmalu potem učeneč Chrisodarin, Leonardo Aretino po imenu, je v Italiji jedva kdo poznal grško literaturo, dasi vemo, da vse znanstvo prihaja od Grkov. Njegov opomin je pomagal, in kmalu so v Italiji znanje grške literature prištevali k uslovjem pravega naobraženja. Ta nazor razširil se je iz Italije na Nizozemsko in na nemško v obče, kjer se ga je poprijel sosebnó Melanchthon in ga je močno pospeševal med protestanti.

Odtlej so grški jezik poleg močno razširjenega latinskega poštevali podstavov naobraženja; razvilo se je posebno znanstvo, klasiška filologija, po vsej Evropi, in mi razločujemo nizozemsko, nemško, angleško, dansko-severno ali skandinavsko, francosko in od začetka tega stoletja tudi še rusko šolo tega znanstva. Poslednje šole ne čaka bliščobna bodočnost, ker predmet je smatrati kot do konca obdelan; klasiško jezikoslovje utegne pa slovanskim lingvistom dobro služiti pri primerjevalni slovnici.

Dejstveno je apostol poganov svoj list do Rimljanov spisal v grškem jeziku, in tudi oba lista svetega Petra sta pisana takisto grški, kakor znani, v obče kot pristen pripoznani list svetega Klementa, katerega po sporočilu rimske cerkve je apostolski prvak sam posvetil v rimskega škofa.²⁾ V obče ne poznamo iz prvega stoletja krščanske ère nobene spisa krščansko-teološke vsebine, ki bi bil pomenljiv.

V II. stoletju je spisal med *Patres apostolici* prištevani sveti mučenik Ignacij (škof Antijohiški) svoj od cerkvenih očetov kot pristen pripoznani list do Rimljanov v grškem jeziku;³⁾ vspešnega delovanja v Rimu drugega, takisto II stoletju pripadajočega grškega, torej latinskega jezika jedva zmožnega očeta apostolskega (*Patris apostolici*, svetega Polikarpa) smo se uže spominjali pri razkladanju historijskega razvoja koledarja. Takisto drugemu stoletju pripadajoči, vendar pa tudi uže v III. stoletje sezajoči znameniti sveti Lijonski škof Irenaeus Lugdunensis (učeneč navedenega svetega Polikarpa) je pisal svoja dela, od katerih nam se je ohranilo pet knjig „*Contra haereses*“⁴⁾, v grškem jeziku. Krščansko-cerkvene literature v latinskem jeziku iz II. stoletja ni; kajti prevodi iz grških del tega stoletja spadajo v poznejši čas.

Po takem ni bil latinski jezik v teku prvih dveh stoletij razvit kot cerkveni jezik, torej pri bogoslužnju, zlasti pri liturgiji ni mogel nadomeščati grškega jezika. Ista zavira je pa zadrževala uvedenje latinskega jezika v liturgijo tudi v teku III. stoletja; kajti še le v tem stoletju se je začel latinski jezik razvijati v cerkveni jezik, v tem ko spada popolno razvitje v IV. stoletje, in to se dá dokazati povsem zanesljivo.

Prvi pisatelj, ki je cerkveno literaturo obogatil tudi z latinskimi deli, ni bil morda Rimljan, ampak prvi polovini

²⁾ Tertullianus de praescr pt. cap. 32.

³⁾ Eusebius Hist. eccl. III: 36. Hieron. catal. 26.

⁴⁾ Najboljšo izdavo teh del knjig je oskrbel Massuet ex Cong. S. Mauri. Paris 1710 fol.

III. stoletja pripadajoči afrikanski Tertullianus;⁵⁾ po njegovem zgledu sta se ravnala v drugi polovini III. stoletja še dva Afrikanca, namreč sveti Ciprijan in Minutius Felix. Delovanje poslednjega je ostalo sicer omejeno na spisanje dijaloga (Octavius) proti malalikovavcem, ni bilo torej izdatno; ali okolu leta 245 h krščanstvu spreobrnjeni in leta 249 uže za metropolitanskega škofa (Primas) Kartaginskega izvoljeni sv. Ciprijan je bil plodovit, torej za razvitje latinskega jezika za cerkvene namene velezasluzen pisatelj, zajedno znamenit cerkveni oče.

V drugi polovini III. stoletja, kakor se kaže, so napravili tudi uže latinski prevod svetega pisma, ne da bi bil ugajal popolnoma. Zadovoljujoč in v teku časa le malo popravkom podvržen je prevod, ki ga je podal še le v drugi polovini IV. stoletja, v Iliriji rojeni ter na daljnem vstoku od grškega škofa v svečenika posvečeni sveti cerkveni učitelj Hieronim, ki je preživel petdeset let svojega slavnih del polnega življenja na vstoku, da bi završil to veliko delo in tudi z drugimi latinskimi deli obogatil cerkveno književnost.

V IV. stoletje spada pa tudi delovanje v okrožju cerkvene književnosti velezasluznih obeh drugih najstarih zapadnih cerkvenih učiteljev, namreč v Galiji rojenega svetega Ambrozija in Afriki pripadajočega svetega Avgustina, kakor tudi delovanje galikanskega svetega škofa Hilarija Pictavskega (Poitiers, Pictaviensis), ki je pokazal na to stran takisto znamenito delavnost, h kateri se povrnemo še pogostoma.

Poleg teh velikih svetih mož kaže pa IV stoletje še celo vrsto cerkvenih pisateljev, ki so s svojimi latinski pisanimi deli, oziroma prevodi znatno pospeševali završenje razvitja latinskega v cerkveni jezik. Negledé na manj znatne pisatelje, nam je treba pokazati samo na dela Afrikanca Arnobija in njegovega učenca Cecilija Laktancija (Caecilius Lactantius), dalje takisto Afriki pripadajočega svetega škofa Optacija Milevitana, kakor tudi v Iliriji, specijalno v našem sedanjem avstrijskem Primorju rojenega, na daljnem vstoku izobrazenega in ondi od grškega Jeruzalemskega škofa leta 390 v svečenika posvečenega Rufina.⁶⁾

⁵⁾ Vnet svečenik, umrl pa je leta 240 kot privrženeec sekte montanizisov; te je zagovarjal v šestih razpravah.

⁶⁾ Sodelovanje Rufina, ki ga je poštovati kot našega rojaka v najožem smislu besede, je bilo seosebno izdatno; kajti obogatil je latinsko cerkveno pismenost z izvirnimi deli in prevodi iz grščine, za kar je bil kot temeljit poznavalec grškega jezika, ki si ga je bil prisvojil uže v svoji domovini, kakor vstvarjen.

Osoda Rufina, katere kot njegovi rojaki ne moremo minuti ali prezreti, bila je analogna osodi svetega Hieronima. Oba sta bila rojena v zapadni Iliriji, torej oborožena z znanjem grškega jezika od mladosti; oba sta završila svoje naobraženje na vstoku in sta bila ondisto posvečena v svečenika; oba sta skušala svoje delovanje nadaljevati v Rimu, morala pa sta kmalu umakniti se svojim nasprotnikom in svoje življenje skleniti med Grki. (Hieronim med vstočnimi Grki leta 420, Rufinus pa med zapadnimi Grki južne Italije (Sicilije) deset let poprej.)

In vendar sta bila oba ta Ilirca odločna nasprotnika, ko sta gledé na dela Origenova, katera je preložil Rufin na latinsko, zastopala nasprotno misli. Rufin pri tem ni imel prav, imel je torej pripisati sam sebi od papeža Anastazija nad njim izrečeno cenzuro, vsled katere se mu je bilo oddaljiti iz Rima.

Vsekakor se je razvijanje latinskega jezika, oziroma cerkvene terminologije, završilo tekom IV. stoletja, in pri tem dejstvu ne pomenja čisto nič to, da se je pridržalo mnogo štiri stoletja privajenih, torej tudi bolj ali manj latinizovanim narodom evropskega zapada umevnih grških izrazov.⁷⁾ Ker torej, kakor rečeno, je bilo tudi uže latinskih prevodov grškega prvotnega teksta svetega pisma: ni zapričevalo nič, v bogoslužju, specijalno celó v liturgiji namesto grškega uvesti latinski jezik, ki je bil na krščanskem zapadu Evrope in Afrike tedaj uže bolj običajen, torej obred zapadnih cerkev tudi na to stran prirediti po potrebah narodov ali, s kratka rečeno, nacijonalizovati.

Izključena je možnost takega nacijonalizovanja liturgije pa v teku III. stoletja in celó v prvi polovini IV. stoletja, ravno ker ni bilo potrebnih preduslovij zato. Da je ta trditev prava, kaže v ostalem tudi zgodovina; kajti najzanesljiviši viri ne dajo nikakor dvomiti o tem, da se je grški jezik do druge polovine IV. stoletja na skupnem zapadu Evrope in Afrike rabil ne samo pri liturgiji, ampak da je gospodoval nad cerkvenim življenjem v obče; da se je torej popolnoma odstranil z latinskim jezikom v bolj zapadnih pokrajinah rimske države še le v drugi polovini IV. stoletja, v Rimu pa in v srednji Italiji celó še le v V. stoletju.

Zgorej uže smo se spominjali svetega Lijonskega škofa Ireneja, kateri, pripadajoč II., nekoliko celó III. stoletju, je svoja dela pisal izključno v grškem jeziku; to pa očitno kaže, da cerkveni jezik Galije ni bil v njegov čas drug, kakor pa grški. Zato govori tudi okolnost, da je bila Galija za zavojevanja po Juliju Cezarju in dosledno tudi v prvih stoletjih krščanskega štetja, kakor razložimo zdolej поблиže, z grško kulturo napojena dežela, da nadalje so bili Grki, ki

⁷⁾ *Consuetudo est altera natura.* Torej se je rabljenje grščine v cerkvenem življenju tudi evropskega zapada semtertje ohranilo celó tam, kjer bi se bili mogli lahko izogniti temu. Pri navadni rimski maši še vedno ohranjujoči se „Κόρυς ἑλίγρον“ in v *missa praesantificatorum* običajni Ἁγιος ὁ Θεος itd. dokazujejo to brezdvombeno ravno takó, kakor ponavljanje serafskega slavospeva Sanctus, Sanctus, Sanctus itd. z „Agios, Agios, Agios Kyrie o Theos“ v mesarabski liturgiji. prepis katere sporoča Daniel v svojem „*Codex liturgicus Ecclesiae universae*: Lipsiae 1847“. Stari rimski Sakramentari (Missale), kakor n. pr., če tudi po pomoti papežu Gelaziju (492-496) pripisovani, pa vendar nesporno jako stari gregorijansko-rimski (Muratori. Liturgia Romana tom. I pag. 540), grejo še mnogo dalje, kajti obsezajo naredbo, da naj se pri krstu vera (veroizpovedanje) moli najprej v grškem izvirnem tekstu in še le potem, tako rekoč, v tolmačenju tudi v latinskem jeziku.

Z druge strani je tudi brezštevilno grških izrazov tudi v cerkvenem življenju evropskega zapada, katerim se je jedva izogniti, ker se ne morejo dobro izraziti v latinščini, da bi ne prevzročili zmešnjave pojmov, kateri se je pred vsem izogibati v cerkvenem življenju. Takó na primer: Χριστός, παράκλητος, ἄγγελος, προφήτης, μωρτος, ἀποστολος, παπας, πατριάρχος, ἐξαρχος, μητροπολίτης, ἐπίσκοπος, κανονικός, πρεσβύτερος, διάκονος, ἐξοριστής, ἀκολουθος, μοναχος, μοναστικος, ἐρημίτης, βαρβαρος, σατανας. Dalje: ἐκκλησία, διοίκησις, παροικία, μοναστήριον, κοινοβιον, ἐρημος, μαρτυριον, βαπτισμος, βαπτιστήριον, χρίσμα, σκολή, βιβλία, λειτουργία, θνός, κανον, μυστηριον, κληρος, ἱεραρχία itd. itd.

so zasnovali najstarše gališke cerkve, iz Azije in so bili ondi izvršili uže slavno delo.⁸⁾ Gališka cerkev pa je na evropskem zapadu igrala v stari dobi znamenito ulogo, kar si pridržimo поблиže razložiti zdolej.

III. stoletju pripadajoči, takisto uže omenjeni svečenik in cerkveni pisatelj Tertulijan, predno je bil še odpadel k sekti montanistov, je spisal svoje delo „De spectaculis“ v latinskem jeziku, kljubu temu pa je navajal jedino za Boga rabljive in pri bogoslužju običajne besede v grškem in sicer izključno v grškem jeziku.⁹⁾ To se dá razlagati jedino iz tega, da za Tertulijana se je rabil v cerkvi samo grški jezik. Tertulijan pa je bil rojen Kartaginec, torej Afrikanec, kateri je zajedno natančno poznal običaje rimske cerkve; njegova razpravljavanja so torej povsem primerna v pojasnjenje običaja ne samo v zapadnoafrikanski, ampak tudi v rimski cerkvi.

V znani, takisto v III. stoletje spadajoči „Passio Perpetuae“ se, kakor znano, v liturgijo vpleteni serafski slavo-spev „Sveti, Sveti, Sveti“ ne navaja v latinskem jeziku, v katerem je v pouk vernikom spisana vsa Passio, ampak, kar je značljivo, jedino z grškimi besedami „Αγως“ itd.¹⁰⁾ To okolnost počteva učeni Bunsen¹¹⁾ kot znak visoke starosti navedene Passio, in ista daje pravo pač tudi do sklepa, da v oni stari dobi je tudi na zapadu grški jezik veljal kot cerkveni jezik.

Do istega zaključka pridemo v pogledu na velikonočni kanon, ki smo ga zgorej razložili pri pojašnjevanju zgodovine cerkvenega koledarja in v pogledu na druga izključno v grščini spisana številna dela svetega Hipolita, v Galiji rojenega učenca svetega Lijonskega škofa Ireneja, katerega se mnogotero spominjajo uže stari cerkveni pisatelji.¹²⁾ Hippo-

⁸⁾ Sporočilo, katero zagovarja dominikanec Aleksander Natalis v svoji „Dissertatio XVI in XVII“ (Möhler, Kirchengesch. tom. I. pag. 91 n. 1), sporočilo namreč, po katerem bi se bilo krščanstvo v Galijo čudovito zasejalo uže v I. stoletju neposredno iz Jeruzalema, in bi bil sveti Dionysius Areopagita zasnoval Pariško cerkev, prvi škof katere je bil on, moremo pobijati; ali da so cerkve v Arlu in Tuluzu (Arles in Toulouse) zasnovali azijski Grki (sveti Trajan in Saturnin), se dá jedva dvomiti. Na trdnem in v obče priznane dejstvo, da se je krščanstvo v Galijo zasejalo neposredno z vstoka, specijalno po azijskih Grkih, in da je imela uže v drugem stoletju vsaj dve škofiji v Vienne-i, kjer jo bil škof sveti Dionizij, in v Lijonu; posljednemu je bil na čelu sveti Photinus, azijski Grk, za njim pa uže zgorej imenovani sveti Irenej, takisto iz Azije došedši Grk. Saj ta se prišteva imenitnim cerkvenim očetom, zajedno plodovitim cerkvenim pisateljem; in list krščanskih občin Lijonske in Vienne-ske do cerkvenih občin Azije in Frigije, v katerem se poroča o zasledovanju kristijanov za Marka Avrelija, je dejstvo v obče pripoznano in, kolikor vemo mi, še nikdar ne pobijano.

⁹⁾ Dotično mesto in libro de spectaculis cap. 25 se glasi: „Quale est.... ex ore, quo Amen in sanctum protuleris, gladiatorum testimonium reddere εἰς αἰῶνας ἀπ' αἰῶνος ali omnino licere, nisi Deo et Christo“.

¹⁰⁾ Dotično mesto se glasi: „Introivimus et audivimus vocem unitam: Agios, Agios sine cessatione“.

¹¹⁾ Bunsen „Hippolyt und seine Zeit“, tom. II. p. 568.

¹²⁾ Eusebius Hist. eccl. VI: 22; Isidorus Etymol. VI. 17; Hieronymus Catal. scriptor. eccles. cap. LXI; Syncellus Chronogr. pag. 358.

lytus, kateri se pač tu pa tam navaja tudi samo kot Episcopus, Episcopus Portuensis ali Portus Romani, pogostniše pa se zaznamuje kot protipapež za svetega Kalista (Callistus) in svojega neposrednega naslednika na papeškem stolu, v največ zgodovinskih virih pa vendar izrecno kot škof ali papež rimski:¹³⁾ nžival je v Rimu, kjer je, kakor smo razložili zgorej, uvedel svoj velikonočni kanon, vsekakor največe spoštovanje, katero se je izražalo celó po njegovi smrti.

Rimljani so mu namreč postavili v Rimu na poti v Tivoli nedaleč od cerkve svetega Lorenca mramorni spomenik, ki ga kaže kot na katedri sedečega škofa in je imel namen ovekovečiti zajedno njegovo delovanje na znanstvenem polju, zato ga kaže z velikonočnimi krogi, vsekanimi z leve in desne, kakor tudi z imenikom drugih, od njega spisanih del. Ta spomenik, ki je slikan v več delih, posebnó tudi pri Fabriciju l. c., hrani se do današnjega dne v Vatikanski knjižnici¹⁴⁾ in kaže izključno grške napise. Niti jedne latinske črke ne zaslediš na njem, in to je razlagati jedino iz tega, da za Hipolita je v cerkvenem življenju v Rimu vladal grški jezik, in so jedva mislili odstraniti ga z latinščino.

¹³⁾ Pri tem se mi držimo pred vsem del: „S. Hippolyti episcopi et martyris opera curante Alb. Fabricio Hamburgae 1716“ in „Hippolyti Romani, quae feruntur, omnia graece. E recognitione de Lagarde 1558 Lipsiae, Londoni et Berolini“.

Prvo delo obseza: pag. IX. podatek, da po Leontius Byz. „Ἱππολύτης“ po 430 med svetimi očeti do dobe Konstantina Velikega se imenujeta tudi Clemens in Hippolytus „episcopi romani“. — Pag. XX. naslednji podatek iz Martyrologium S. Hieronymi a Luca Dacherio: „III. kal. Februarii (30. ianuarii).... In graecorum menseis et menologiis hac die Hippolytus celebratur, quem episcopum et papam Romae appellat“.

Vrhu tega se zaznamuje Hippolytus kot škof ali papež pri navajanju njegovih del:

Pag. 270 De Ezechia. Pag. 273 In Susanam. Pag. 278 De captivitate Babylonica. Pag. 280 In canticum trium puerorum Pag. 282 In Proverb. IX: 1.

Naposled se kaže v Appendix ad S. Hippolyti opera: pag. 41 na Compendium historiae Georgii Cedreni, v katerem (pag. 203) se Hipolit takisto imenuje kot rimski škof.

V drugem navedenem delu: poročajo se viri mnogih del, v katerih se navaja Hipolit kot škof ali papež rimski. Nahajajo se tudi pag. 9, 125, 127, 132, 142, 143, 151, 171, 186, 187, 198, na pag. 128 nahajata se celó dva, kar se ponavlja tudi na pag. 201.

Sicer pa je Döllinger v svojem delu: „Hippolytus und Callistus“ s pomočjo ne od Origena, kakor so mislili krivo, ampak od Hipolita spisanega dela „Philosophumena, sive omnium haeresium refutatio“ (e codice Parisino nunc primum edita cura E. Müller Oxonii 1851) izvršil dokaz, da je bil Hipolit celó po lastnem razumenju škof mesta Rima, v imeniku papežev pa se ne navaja zaradi tega, ker je bil po smrti papeža Zephyrena (202-219) izvoljen le od manjšine, ki je pripadala strožemu pravcu ali napravljenu, v tem ko je večina volila milejšega Kalista in po njegovi smrti Urbana, potem pa Poncijana (Pontianus), za vlade katerih je nadalje trajal razkol in se je odstranil še le po smrti Hipolita.

¹⁴⁾ Isti se posebe navaja tudi uže zgorej v navedenem delu Martyrologium Romanum Sixti V iussu ed. tum a Caesare Baronio. (Prim. Fabricius l. c. pag. XXI in Ideler l. c. II. Band pag. 218-225.

Jednake stvari nam je ohranila zgodovina tudi iz IV. stoletja.¹⁵⁾ Na ime Kristovo obsezajočih monogramih, s katerimi je Konstantin Veliki oskrbel svojo vlado, kakor tudi zastave in ščite svoje vojske, ki je šla proti Maksenciju, rabile so se izključno grške črke, dasi je bil v Galiji rojeni Kostantin rimski cesar, in je bila njegova vojska takisto rimska, vrhu tega se je rabila v Italiji, specijalno celo blizu Rima. To sé dá prav razlagati jedino s tem, da do druge

¹⁵⁾ Pri tem preziramo okolnost, da še v IV. stoletju ni imela nič posebnega ali čudnega volitev grških duhovnikov za papeže, kakor je bilo to n. pr. leta 310 pri volitvi Evzebija; kajti to se je dogajalo tudi pozneje, za kar nam je treba pokazati samo na Atenčana Zaccharijo (Zacharias 741-752). Celó v XV st. je neki imel grški kardinal rimske cerkve Bessarion privržencev, ki bi ne bili neradi videli povzdignjenje njega na papeški stol. To se ve da so glasi jako neverjetno, ker tedaj je bil papež uže tudi svetski suverén čisto italijanske cerkvene države, torej so volitvi Neitalijana za papeža nad vse nasprotovali velevažni politiški oziri. Pa celó ne gledé nato, saj je papež zajedno patrijarh zapada, primas Italije, metropolit Lacija, torej srednje Italije in škof italijanskega glavnega mesta Rima; torej je zakoniti običaj, po katerem se more voliti za papeža jedino Italijanec, takó dobro premišljen in moder, da se mu ne izognejo nikdar, tudi bi jedva dovolili, da se temu običaju izognejo samo izjemno.

polovine IV. stoletja je vladal v cerkvah zapadnih, seosebno tudi v rimski še vedno grški jezik.

Isto preverjenje se vsiljuje vsakomur, ki jemlje nastanek in razvoj zapadnih liturgij s pomočjo neovrgljivih zgodovinskih virov brez predsodkov za predmet zaresnega proučavanja. Mi smo se lotili tega proučavanja, ker proces nacijonalizovanja liturgij, ki so bile običajne na evropskem in afriškanskem zapadu, je posebnega pomena tukaj, kjer nam je popraviti napačno misel latinizatorja, ki postavlja rimski obred in latinski jezik liturgije kot kriterij katolicizma. Hočemo torej v naslednjem pojasniti razvoj posamičnih zapadnih liturgij, pri čemur pa se nam je po sili omejiti na dobo od druge polovine IV. stoletja, ko je začelo razvijanje ali nacijonalizovanje, samó do srede VII. stoletja, ker od te dobe je pričela posvetna moč vplivati na cerkvene zadeve, kar se je čutilo na vsako stran seosebno, odkar je nastopil merovinški Maior domus Karl Martell.¹⁶⁾ — — (Dalje pride).

¹⁶⁾ Karl Martell se ni pomišljal celó v 10. kanonu. Concilij Aurelianensis V (549) natančno normovano staroobičajno volitev škofov nadzorovati ter po svoji volji podeljevati škofije udajajočim se osebam, da bi mogel svojevoljno gospodovati tudi v cerkvenem okrožju. (Petras de Marca „De concord. Sac. et imp. VIII: 9-11)

Ввод Крста при Савици.

(Из поэзии др. Францета Прешерна).

Вальхун, сын Кайтимаров, бой крвавый
 Уже долго бие за кршанскъ вѣрж,
 З Аврелем Дрох съ вач му в бран не стави.
 Кончаю юно те ни марсиетеро
 Живенте, кры по Крайни, Горжтани
 Прелита наполнила бы тезеро.
 Гниж по поли в боих покончани
 Трум срчни войводе ни них войшаки,
 Сам Чртомир съ з малым трупом брани:
 Боюе съ наймлаиши мед юнаки
 За вѣрж старших, лѣж богиж живж,
 За Чрте, за богове над облаки.
 Он ж ними, ки трде ше вѣрж кривж,
 Бѣжи тя в Бохинь, в выстрижкъ долижж;
 В трдявж: зиданж на скалж сивж.
 Ше дендевашии видиш развалниж,
 Кий Айдовскій съ градец именуе,
 В ней гледаш Чртомирово ластиниж.
 Двакрат ваче множество их обсуге,
 Ни звѣсте стража кржж ни кржж постави,
 Одзвае уи им вса помочи туге;
 Высоке одре тамкай си направи,
 Зидове подконуге, врата сѣжа,
 Не подати съ них, ки см в трдявѣ.
 Шест мѣсцев мочи тла крвава рѣка.
 Словенец вже мори Словенца брата,
 Како страшна слѣнота те чловѣка!
 Ко вѣсж меч, сѣкира ни лопата
 Их мogle, лакота непремаглива
 Прети одпрети града трдна врата.

Даль Чртомир им рѣве не закрыва,
 Бесѣде та товаришем рече збранным:
 „Не меч, прежене нас ле срача крива.
 Ше мало вам тедила, братте! храниж,
 Бранили смо съ долго без подпоре,
 Кдор хоче съ подати, му не браним;
 Кдор вас дочакати хче темне зоре,
 Непросте жити дни, ночем тснаке
 Не браним му, а ютра чакат море.
 Себой поважим друге вас юнаке,
 Вас, ктерых рама съ вклонити ноче:
 (Приде ше).

Приметба. Izborni „Новый Галичанин“, znanstven in leposloven list, ki izhaja pod uredništvom Petra Poljanskega po dvakrat na mesec v Levovu, piše o našem poskusu v kirilici tole:

„Минуло 400 лѣтъ съ того времени, (1491), коли были напечатаны кириллицею въ Краковѣ Швайпольтомъ Филолехъ первый славянскій книги „Осмогласникъ“ и „Часословъ“. По тому случаю подаетъ часословъ „Slovanski Svet“ попытку приноровления кириллицы къ словенскому языку, помѣщаячи въ томъ же журналѣ стихотвореніе Симна Грегорича „Кмешкей хиши“ („Сельской хатинѣ“) съ прижѣненіемъ кириллицы. И прижѣненіе то даетъ самы дучшій результатъ. Оно вышло бы въ пользу словенского языка, такъ какъ при прижѣненію кириллицы открывается при многихъ словахъ етимонъ словный, который при употребленію латинки видѣнно заникаеть. Тутъ, природно, приходится многимъ слова свести до первобытного славянского корня, которого фонетическихъ формации принимаютъ въ различныхъ областяхъ славянскихъ различный видъ. Въ подлежащемъ стихотворенію таа связь съ первобытнымъ тематомъ задержана; на нѣкоторые чисто мѣстцевыи словенскіи звуки пришлось автору подобрать знаки старославянскіи и они добраны отвѣтно.

РОССІЯ И ЕВРОПА

Н. Я. Данилевскаго. С. Петербургъ 1871.

IV.

D. daje tudi Avstriji mesto v vstočnem vprašanju, „katero se tiče vsega slovanstva (349)“. Idejo postanka naše države pa vidi v zaščiti razkosane Nemčije proti centralizovani Franco-ki in v brambi od Turkov — oboje pa večinoma s Slovani. Nemci imajo biti hvaležni Slovanom za svoj obstanek kot samostalen narod. Ko pa ni bilo dovolj notranje sile, javili so se: Jan Sobieski in večkrat Rusi, posebno v vojskah proti Napoleonu. Tako govori tudi Palacký ob ideji in smislu obstanka Avstrije. Sedaj Nemška ne potrebuje zaščite Slovanov: „torej imajo tudi Slovani dobiti svobodo delovanja, ko so končali svojo zgodovinsko službo“. A Josip II. je s ponemčevanjem zakrivil vse slovanske težnje“ (358). Metternich bil je genijalen človek: trudil se je posebno, da zaduši vsako dvizenje v Nemški, Italiji in Turški in je to dosegel, najteže v Grški. A vse sovražstvo proti reakciji navalil je na Rusijo ter slabil simpatije turških Slovanov k Rusiji, in Avstrija je tako dosegla nenavadno moč v Evropi. Metternichova sistema je bila 1830 l. nekoliko potresena, a 48. je padla. Slovani niso bili dovolj probujeni, a poljsko-evropska megla predstavljala jim je ruski narod za strašilo, želeče jih pogoltniti. Sedanji položaj je najbolj prijeten Madjarom. Federalizma, meni D., da se boje naši državniki, da ne bi ruski magnet pritegnil kaj k sebi(?!). Moti se tudi D. govoré, da bi pri razpadu Avstrije izgubili Nemci in Madjari, Slovani pa ne, in da Slovani ne bi branili, da se Nemci spojé z Nemško: naj bi le vprašali Čehe ali pa tudi druge nas! Tudi tu se moti, ko trdi, da ideja države more biti le narodna: zgodovinsko življenje lahko tako združi razne narodnosti, da si *pravično* vladani ne žele nikamor. Misli donavske federacije se ne bojé v Evropi, in to se D.-u ne dopada: „Evropa vidi, da more le Avstrija nadaljevati delo Turkov“: „vsa skrb nežne mačuhe bode v tem, da čuva svoje mile pastorké od požrešnosti ruskega kolosa“. Federalizem bil bi virom vednih borb, zato misli D., da more Avstriji pomoči le ideja Vseslovanstva. „Slovani imajo res sestaviti federacijo, ali ta federacija ima obsegati vse zemlje in narode — od Adrijatskega morja do Tihega oceana, od Ledenegega morja do Arhipelaga... pod vodstvom ruske države. Ona bi obsegala tudi Grke, Madjare, Romune“. Tako da je jedino možno rešenje vstočnega vprašanja (387)?!

Carjigrad pa je *sam* tako važen kakor vse ostalo vstočno vprašanje (391). Zgodovinsko pravo glede njega se ne da vresničiti popolnoma: ono je ničla samo po sebi, ali 10, ako pred njo stoji 1. Drugim ni potreben, le Rusiji bil bi koristen, ker je le od juga ranjiva, ona bi ne potrebovala veliko vojske, da ga drži, le Črno morje more dati Rusiji silo na morju, in Rusija bi dobila gromaden vpliv na vstočne narode. Nego ruska prestolnica Carjigrad *ne* more biti, mari le stolica vseslovanske zveze. V tej zvezi ne bi smelo biti

premalih držav. „Slovanski potoki se nimajo zliti z ruskim morjem“, nego členi zveze bi morali biti samostalni: „Vsako, tudi posebe rusko častihlepje, mora se pokoriti vseslovanskemu častihlepju“.

Štela pa bi ta zveza naslednje države: 1) Rusijo z Galicijo in ogersko-ruskim okrožjem, 2) kraljevino čeho-moravsko-slovaško (9 milijonov prebivalcev, 1800 □ milj), 3) kraljevino srbo-hrvato-slovensko (8 milijonov prebiv., 4500 □ milj), 4) Bolgarijo 6-7 milijonov, 300 □ milj, 5) kraljestvo grško (4 mil. 2800—3000 □ milj. 6) Madjarsko kraljestvo (7 mil., 3000 □ milj.), 7) Carjigradska okolico 2 □ milj.

Nezavisnost poljske države bila bi nevarna, ker Poljaki ne bi pristali k Rusiji. Poljska bi mogla ostati združena z Rusijo kakor do sedaj, in tu bi bile vstaje, ako bi ruska vlada bila premalo energična. Ako bi pa bila konseventno stroga v svoji zadači, mogli bi se Poljaki stopiti z ruskim narodom. Tretja možnost pa bi bila, ako bi Poljaki pristopili k Slovanstvu, ne izgubivši svoje individualnosti. Prvo je neverjetno in bi se malo želelo, „zato, ker je ruskega naroda že sedaj toliko, da mu se ni treba množiti na tuji račun (417)“. V drugem slučaju pa bi izguba jednega dela Slovanstvu vzelo mu jedno iz mnogovrstnih črt, katere so vse *bitno* važne za bogastvo in polnoto življenja kulturno-zgodovinskih tipov. Poljakom ostaje torej le vseslovanska federacija: „Poljska bila bi svobodna na srečo, ne na škodo občeslovanske stvari (420)“.

Vseslovanska zveza so torej jedina trda tla, na katerih more izrasti samobitna slovanska kultura, „neizogibno uslovje njenega razvitja (421)“.

V evropski polit. sistemi so Rusijo vedno izrabljali. Za pravo se je to godilo posebno s Pavla. „Najnoviji dogodki pokazali so jasno, da se v Evropi nimamo na koga opirati in da te zaslonbe ne moremo kupiti nikakimi žrtvami (424)“. Mnogi pravijo, da uže svojim bitjem Rusija ruši sistemo evropskega ravnotežja. Za to je naravno, da želé izrabiiti Rusijo. Rusija si mora iskati prijatelje, osvobajati. Tako bi mogla doiti na čelo slovanski zvezi, ki je veliko važnejša za zapadno Slovanstvo nego za Rusijo, ki bi — četudi brez zgodovinskega cilja — mogla obstati še cele vekove. Celó Ogerska, za katero je ta zveza pač najmenj mikavna, mogla bi nadejati se, da se ji izpolnijo vse opravičene težnje.

Neke ljudi plaši to, da Rusija želi le gospodstva. Ali Finlandija ima polno samoupravo in tudi baltijske provincije, Poljska jo je imela, ali jo zlorabila.²⁾

V državah so v obče trojni državljani: aktivni, pasivni, sovražni. Iz njih so le prvi popolnoma pozitivni. Za to bi

¹⁾ Sedaj vemo, da ni tako. Pis.

²⁾ Sedaj so nekoliko zlorabile svojo tudi Finlandija in baltijske provincije, pa jim je Rusija malo napomnila, da — je na svetu. Pis.

v vseslov. zvezi bilo jako važno veliko število državljanov, t. j. plemena slovanska in druga bila bi svobodna, a ne podložniki Rusije. „Ker ko bi Rusija imela proti sebi okolo 40 milijonov sovražnih podložnikov, padla bi pod lastno težino“.

Bojé se nadalje ruske svetske vladavine. Tudi nje se ni bati. Število ljudij v Evropi, ki bi ostali zunaj zveze, bilo bi večje. Naravno ravnovesje (ravnotežje) bi se ustanovilo tudi tu. Pa so tudi vse dosedanje poskušnje, da se to ravnotežje ruši, imele le kratek vspan, in vojske so nastale radi takih poskusov ter onemogočile „svetsko“ vladavino. Vsled ravnotežja Evropa uže zdavna svoje sile obrača na druge kraje: hoče zavojevati Palestino, Carjigrad, sredizemne otoke. Potem se Francoska osvobaja od fevdalizma, jača se, hoče vzeti si Italijo in dobiti nadvlado v Evropi. Potem se javlja Hispanija za Karla V., ali verske vojske slabijo njo in Nemško. Ravnotežje obnavlja še le vestfalski mir, in Evropa vrejuje si naselbine. Za Ludovika XIV. bi Francoska rada vzela Holandsko in Hispansko. Ali vmešava se Anglija. Za Utrehtskim mirom so vsi nekako utrujeni; ravnotežje pomeni občo slabost. Tu se seje seme za bodoče jedinstvo Italije in Nemške.

Francoska prekucija budi Evropo iz mrtvila. Francoska nadvladuje. Da se ustanovi ravnotežje, javlja se Rusija v svoji „službeni“ ulogi. Po Dunajskem kongresu Evropa počiva skoro 40 let in si zopet vstvarja naselbine v tujih krajih. Z nastopom na prestolje Napoleona III. ruši se red Dunajskega kongresa. Napoleon III. želi nadvlade, izzivlja za to javno mnenje Evrope in narodnostno načelo. Najprej poduzimlje trojansko vojsko proti Rusiji. On dobro pozna evropsko javno mnenje, Rusijo pa muči misel, da je del Evrope, išče si tu vpliva in žaluje, če ga ni toliko, kolikor bi si ga želela, pozablja pa in ne razumeje, da je „glava slovanske družine“. Krimsko vojsko je bil začel Napoleon III., da prisili Evropo, da prizna novega cesarja. Za Italijo je vojeval, da bode d njega zavisna federativna država, ali ne vspeva. Cavour in Garibaldi iztrgata mu Italijo iz rok, da se mora zadovoljiti z Nizzo in Savojo. Italija postaja nov stolb ravnotežja. Ali Napoleon III. želi še vedno nadvlade: Evropa ne mara severno-amerikanske ljudovlade, ne mara samodržavne Rusije, a Napoleon III. hoče biti predstavitelj latinske pasmine. Zmagal pa je sever ter Bismark obnovil ravnotežje, vsaj za nekaj

časa, potem pa je on sam začel težiti za nadvlado, kateri se moreta ustaviti le Rusija in severna Amerika.³⁾

Vsesvetska nadvlada Evrope je sovražnik napredku, ker pomeni gospodstvo le *jednega* kulturnozgodovinskega tipa. *Obščeloveška* prosveta ubila bi vsak napredek. „Ni posamičniki, ni celi narodi ne morejo se preroditi v starosti“.

O federaciji v obče pravi D. naslednje:

1. Jeden in isti narod ne more sestavljati federacije, ako ga od sosedov ne dele velike pregrade.

2. Stalne federacije ne more biti med narodi, ki niso vezani plemenskim rodstvom.

3. Federacija ima biti sestavljena ali po tipu ravnotežja ali pa nadvlade.

4. Federacija dualističnega tipa je nemožna, ker hitro sama sebe uničuje.⁴⁾ „Vsi nevspehi, katere so imele federacije, objašnjujejo se s temi vzroki“.

Za Slovanstvo je možen le tesen federativen oblik. Ali D. se sam boji za trajnost take zveze in bi bil zadovoljen, ako bi trajala le tako dolgo, kakor je trajala (stara) nemška zveza. „Pa naj potem, ko se Evropa prepriča, da Slovanstva ne more uničiti, prelevi se ta zveza v politično sistem *držav* istega kulturnega tipa.“⁵⁾ Občnim jezikom bil bi potem — ruski in sicer zato, „da bi med vsemi členi slovanske rodbine mogle širiti se plodovite misli in vzajemni kulturni vplivi (456)“. Brez njega „bi nas razjedali občevropski vplivi (457)“. Poljaki, četudi sovražni Rusiji, znajo ruski jezik bolj, nego mi ostali. „Slovanstvo nikoli ne dozori, ako ga dogodki ne porinejo iz malenkostne atmosfere na vse-svetno — zgodovinsko poprišče (459)“. Ustna ali pismena propaganda bila bi brezvspešna in bi dokazala, „da mi ne poznamo svojih sil niti sil nasprotnikov“. Tu je Evropa jača, ona ima obilje inteligentnih sil, Rusija pa jih ima premalo. Evropa ima svoj katolicizem in „poljsko ustajniško propagando“. Vsak tuji agent širi v Rusiji evropsko idejo, ruski konsul ali agent pa ne širi ruske. Ruske literature Slovanstvo ne pozna tako kakor zapadne. *Realne* simpatije se ne dobivajo lahko. (Konec pride).

³⁾ Potem je Nemčija zmagala Francosko, ker je — Rusija to dopuščila, in nadvlado Nemčije je Evropa vsaj nekaj let bolj ali menj odločno priznavala. Rusija je vojevala proti Turški, ali ceno njenih zmag je jako ponižal — Berolinski kongres. Pis.

⁴⁾ Zgodovina pač ne potrjuje vseh teh — trditvev. Pis.

⁵⁾ Ali bi ne bilo bolj praktično, da težimo za tako sistemom držav — naravnost, če je dosegljiva? Pis.

Ruske drobtinice.

Съ міру по ниткѣ, голому рубаха.

Govoré o manifestacijah 1. maja vprašujejo „*Моск. Вѣд*“ (št. 114.), kako to, da „narodi“ svojih vlad nekako ne ljubijo, ko imajo vendar v celi Evropi ustavna prava? Odgovarjajo pa, da narodu *ni* treba *prav*, mar *pravice*. „Narod instinktivno čuti, da parlamentarizem daje le neko formalno pravico, ki ne zadovoljuje, pa se rojé stranke, grozeče si med seboj. „Tam v Evropi je 1. maj: *memento mori* za ves socijalni stroj in za prosveto“.

Že mnogo let (od 1875. l.) govore v Rusiji o S. A. Račinskem in njegovi „selski šoli“. R. je bil profesor botanike mosk. vseučilišča. V odstavki je začel v svojem selu opazovati „ljudsko šolo“, pa je bil nezadovoljen. Počasi vstvarja *svoj tip* ljudske šole in piše: „*Записки о сельскихъ школахъ*“. Kako je nastala ta knjiga? R. hodil je časi v šolo „svojeja sela“ in *tam* učil otroke aritmetiki, ker ga navadna metoda *ni* zadovoljevala. Vspan je bil jako dober.

Počasi je prišel do prepričanja, da se mora ljudska šola snovati na načelih narodnega življenja, narodnega odgoja. R. si je sezidal lepo šolo, preselil se iz svojega gradu vánjo in začel učiti otroke, pa tudi mladeniče, ki bi sami hoteli biti ljudski učitelji. R. deluje tu *načdušeno*, on vidi, da s to šolo, katero ponuja razumništvo narodu, ta ljud *ni* zadovoljen, *ni* zadovoljen s tem, kar mu ponujajo posnetega po *tujem*, najbolj po *nemškem* kopitu ljudske šole. In profesor botanike, ki je prevel Darwinovo delo „O происхождении видовъ“ t. j. glavni steber darwinizma, je uvidel, da ruski ljud *ne* mara te tuje mu ljudske šole, ker *ni* vezana z *njegovim* življenjem in *njegovimi* duhovnimi potrebami. A v življenju ruskega ljudja je *cerkev* jako važna, to je R. spoznal čisto *jasno*. Zato učenci čitajo *cerkvene* knjige (Evángelije, Psaltirj, Časaslóv), a učitelj jim pojašnjuje neke oblike in besede. Temu in drugim predmetom uče se učenci *radi*, *veseli*, radi tudi *molijo*. Iz drugih predmetov je jako važen tudi *ruski* jezik. Stariši in stareji v občé pa tudi spoštujejo tako šolo, *ne branijo* se je kakor onih „nemških“. Tu se nekako začéjenja opravičevati misel Dostojevskega, „da bode *verujoči* narod rešil sebe in nas — razumništvo“. Zanimivo je, da o šoli R-a tudi liberalci govore pohvalno.

N. S. Lěskóv je zanimiv pisatelj tudi za to, ker je na smeh stavil nihiliste. Z njimi sta se borila npr. Turgenev v „Отцахъ и

Дѣтахъ“ bolj na široko Dostojévskij npr. v „Преступления и Наказанія“ pa bolj globoko, Gončaróv v romanu „Обрывъ“ je tudi bolj globok nego Lěskóv. Pa vendar so ga „kritiki“ jako preganjali morda ravno zato, ker je pisal tako, da je vsak lahko videl pustoto in nevarnost nihilizma. Sedaj je liberalna kritika v občé pravičnejša gledé njega, le Skabričévskij je nedavno zagrmel (?) proti njemu, oni Sk., ki je pisal o Puškinu, da je uže zaštare. A ko je Tolstóv napisal „Воjno in Mir“, pisal je, da je T. šovinist brez talenta. Kmalu potem pa sta mu bila Puškin in Tolstoj oba — genijalna. Sedaj mu je zoperno, da neki liberalci hvalijo Lěskóva, četudi mu očitajo, da je večkrat premalo — umetnik in le preveč navaden pisatelj povesti. Najbolj hvalijo njegov roman: „Соборане“, v katerem predstavlja sodremeno življenje ruskega „duhovenstva“. Ta duhovščina se bori za kristijanska načela, samo tega si ne svestno dovolj — in v tem je časi kaj smešnega — ali bori se tem odločneje, čim bolj jo napadajo — novi pogani. Tem novim poganom „protorejere“ Tuberóvov na smrtni postelji dolgo ne more odpustiti sramotjenja sv. vere. „Na zadnje se je vzdignil umirajoči, prekrizal se in težavno dejal: kot kristijan odpuščam jim, da so me sramotili, ali... da so božje živo delo pozabili... na to žalost svojo potožim se pred prestolom Vladike carjev in bodem sam pričal proti njim!“ Ali na posled odpušča *tudi* njim. C.

D O P I S I.

V Trstu, 9. junija 1891.

V Trstu, odnosno njegovi okolici imamo več narodnih društev, katera imajo povoljno trdno podstavo. Gledé na društva, morejo Slovenci tržaške okolice meriti se z drugimi Slovenci; prekosili so nekoliko uže druge rojake, kajti v Trstu je bila vstanovljena prva ženska podružnica sv. Cirila in Metoda, in v Trstu se je ustanovil prvi „Tamburaški zbor“.

Pevska društva niso drugod po Slovenskem v takem številu; nikjer drugod po Slovenskem se primeroma ne zanimajo toliko za petje, kakor v tržaški okolici. Tu ima uže malone vsako posamično selo svoje lastno društvo, katero more nastopati pri večih veselicah s petjem.

No pri vsem tem pogrešajo naši slovenski okoličani jedno društvo — nedostaje jim lastnega *denarnega* zavoda.

V tem pogledu zaostajemo mi tržaški okoličani za Slovenci vseh drugih pokrajin.

Po Kranjskem, Goriškem, Štajerskem in Koroškem se nahaja lepo število posojilnic, katere so neprecenljive važnosti, kolikor v materijalnem, toliko v politiskem obziru za narod naš. Južna Štajerska se je jela najčvrstejše vzbujati, tam delujejo rodoljubi najsloznejše med vsemi drugimi Slovenci, in ravno v tej deželi je največ narodnih denarnih zavodov. Ob vsakej priliki čujemo, kakó podpirajo ti zavodi naše dijaštvo, dijaške kuhinje itd. — a narod se otresa jarma tujih zavodov in postaje sam svoj. Na Koroškem, kjer živé naši bratje v narodnem pogledu v najtužnejših razmerah, imajo vendar-le uže več posojilnic, katere postajajo prave narodne tvrdnjavice.

Trst pa, kateri šteje več Slovencev, nego vsako drugo mesto, ne more napraviti, kar napravi borna koroška vas.

Pisec teh vrstic je uže večkrat in po raznih naših

časopisih omenjal potrebo našega denarnega zavoda v Trstu razpravljalo se je o tem, in sicer pred leti tudi v prostorih „Monteverde“, a naši veljaki niso se mogli menda sporazumeti, in stvar je zaspala. Gospodje, katerim je pristojna v prvi vrsti beseda, naj bi sklicali shod vseh veljakov tržaške okolice in rodoljubov, in preverjeni smo, da se zjedinijo za osnovo lastnega denarnega zavoda. Poprimimo se torej dela zaresne, pa pojde.

Sovetoval bi pa še, da bi se pri nameri, ustanoviti denarni zavod, poštevali in povabili tudi tržaški Srbi, kateri so gledé na kapital, *prvi med Tržaškimi Slovani*. Skratka, povabili naj bi se na tako posvetovanje zastopniki vseh v Trstu živéčih slovanskih plemen in vsi okoličanski veljaki in rodoljubi.

Na delo torej gospoda: Osnujte tu v Trstu trdnjavo, katera bode neizmerno vplivala na materijalne, oziroma politiško stanje ne le tržaškookoličanskih Slovencev, temveč tud, istrskih Slovanov. —

Mnogo se govori in več nasvetov se predlaga v korist prevažnega našega zavoda „Družbe sv. Cirila in Metoda“. Med drugim se je nasvetovalo tudi, da bi vplačal vsak „Mohorjan“ pri letnem vplačevanju 10 kr. za družbo sv. Cirila in Metoda

Za več družabnikov družbe sv. Mohora bila bi označena svota le malenkost, a če pomislimo na veliko število „Mohorjanov“, kateri si le s trudom prihranijo goldinar za letnino dot. družbe, nam je pač priznavati, da bi jim bilo težko dodati še 10. kr. za Ciril-Metodovo družbo. Pisec teh vrst je mnenja, da naj bi vplačal vsak Mohorjan le 4 kr. v korist Ciril-Met. družbe in to pri vsprejemu društvenih knjig.

Tooliko bi se utegnilo doseči. Nek župnik tržaške okolice je uže poskušal jednako in nabral je vsotico $3\frac{1}{2}$ gld.

Slavni predsedništvu Ciril-Methodove družbe in družbe sv. Mohora naj bi o tem obravnavali in po naših časopisih izdali okrožnico do poverjenikov družbe sv. Mohora. Z jednakim delovanjem pričelo naj bi se uže letos, ob priliki

izdaje knjig družbe sv. Mohora. Po tej poti bi se nabralo za našo šolsko družbo najmanj nekaj stotakov na leto, ker nekateri udje bi darovali gotovo več nego svotico 4 novčičev.

Predlagali so uže več blizu enakih predlogov v korist Ciril-Methodove družbe, a vsi so ostali le na papirju. Naj bi se torej vendar-le jedenkrat stalno poprijeli te ideje! „X“.

Ogled po slovanskem svetu.

a) Slovenske dežele.

„Slovanskega Sveta“ 11. št. od 10. junija t. l. je bila zasežena zaradi treh odstavkov; zasežen je konec spisa: „Ilirstvo pa Slovenci“, potem v „Pogledu po slovanskem svetu“ dvoje zaglavij: „Dunaj in Praga“ in pa: „Manifestacija za potlačene narodnosti“. Dovolilo se nam je te številke drugo izdanje.

V Rojanu, kraju tržaške okolice, so osnovali „Rojansko posojilno in konsumno društvo“. Okoličani spoznavajo, da dajejo prevelike dobičke tujcem, kateri pletejo gnezda italijanski propagandi nad glavami starega slovenskega prebivalstva. Rojan je tik mesta Trsta, in taki kraji so sedaj najnevarniši vsled gmotno slabega stanja naših okoličanov. Zato je vsaka gospodarska zasnova med tržaškimi Slovenci velike važnosti tudi v narodnem pogledu, in konsumna društva so jedna najnižjih, zato pa prvih stopinj do boljše gospodarske organizacije. Naj se taka društva snujejo povsod v okolici tržaški, pa tudi v Trstu samem. Hvala rodoljubom, ki so začeli to delo v Rojanu!

Narodno-napredna stranka. III. javni shod „Slovenskega društva“ v Ljubljani je sklenil, vsled sprejete resolucije, da se bode odslej stranka, zastopana po tem društvu, imenovala „narodno-napredna stranka“. Dr. Tavčar in dr. Majaron sta razlagala in utemeljevala zaradi stvari in sedanjih razmer primernost novega imena. Priznali so, da se takó imenovana liberalna in ravno tako imenovana konservativna stranka razločujeta dejstveno sosebno na Kranjskem. Dr. Majaron je kazal na to, da obe imeni ste sedaj na slabem glasu in stranke, ki si prisvajajo to ime, zlasti med Nemci, zapravile so s svojim vedenjem pravo do teh imen; takó je tudi na Slovenskem, zato je primerno, da si narodna stranka dá novo ime napredno-narodne stranke. Stranka pa ostane kljub temu konservativna v smislu, da hoče napredovati po zakonitem potu, spoštovati avtoriteto, novo razvijati iz starega, varovati narodu vero in krščansko kulturo, a nikakor ne v smislu, da bi so obdržali privilegovani stanovni in narodi, da bi se obnovil absolutizem. Zategadelj pa naj se naša stranka ne imenuje konservativna, in to tem manj, ker se tako naziva nasprotna nam kranjska stranka, katera pa kaže s svojim radikalnim postopanjem, da je narobe-konservativna, namreč destruktivna. „Liberalci“ nemški so se izne-

verili svojim načelom, pod firmo liberalizma zatajujejo celó temeljne naše zakone ter niti vladi ne pripuščajajo, da bi jih izvrševala v prid Slovanom. Zato je zavrniti tudi to ime.

Dr. Tavčar je govoril stvarno in mirno „o slovenskih strankah“; ugaja nam, da ni izrazil nič pretiranega ne na levo, ne na desno. Obsojal je tudi dosedanjo narodno stranko, ki je doslej več ali manj živeła ob kompromisih ter se svojim imenom do danes (4. junija t. l.) ni upala na dan, s čimur pa ni dosegla ničesar družega, nego to, da sta pogum in greben tembolj zrasla nasprotni stranki. Po mnenju vsakega pametnega politika naj poneha v prihodnje polovičnost, in odkrito priznajmo, da ste med kranjskimi Slovenci v resnici dve stranki, in da morati biti dve stranki, dokler se bodo zagovarjala in zastopala načela, kakor jih sedaj zastopa nam nasprotna stranka. Potem poudarja dejstvo — složnega delovanja posvetne in duhovenske inteligencije na Koroškem in Štajerskem, v tem ko na Kranjskem te složnosti ni več. „Tam imata posvetnjak in duhovnik jednega in istega nasprotnika — germanizacijo“. Utegnejo se vrniti časi, ko se bode zopet boriti proti germanizaciji tudi na Kranjskem, in gorjé, ako ne bodo rodoljubi skupno odbijali nasprotniških naskokov. „Tak žalosten položaj pa bi lahko — hoté ali nehoté — provzročili tisti preslepljeni duhovniki, ki so med nami vstvarili strogo katoliško in oziroma strogo klerikalno stranko. Taka stranka je v svojem jedru sovražna vsaki narodnosti, v svojih zadnjih konsekvencijah je brezdomovinska, ker konečno drugača, kot brezdomovinska biti ne sme. Kratka je doba, odkar se je zanesla ta stranka med nas, ali v tej kratki dobi poteptala je v blato naše najodličnejše pesnike, in v nič hotela potisniti tudi najzmernejše može, ki ne prisegajo na njen prapor, in ki so dosedaj koristno delovali v našem političnem življenju. Konservativna se imenuje ta stranka, v istini pa noče ničesar ohraniti pač pa vse razdreti in podsuti, kar smo si dosedaj priborili, bodi si v slovstvu, bodi si v politiki“. Zato je narodna stranka prava konservativna. Vero je treba varovati, in jo ima v sili varovati vsak od prvega do zadnjega, pod plaščem vere pa naj se ne skriva ostadnost in sebičnost. „Mi nikakor ne vsiljujemo pravoslavja Slovincem, in zadnje afere v Poddragi nismo provzročili mi, provzročila jo je jedino nerodnost in neokretnost cerkvenih organov. Mi pa nismo zato, da bi se

veri na ljubo med nami zatrla vsaka duševna zveza z drugimi, mogočnimi slovanskimi rodovi, ker smo ravno prepričani, da je duševna ta zveza Slovincem v korist. Mi hočemo ohraniti vse, kar se je dosedaj priborilo, ter nočemo niti za picico ponehati od tistih zahtev, koje so zastopali od nekdanji naši voditelji. Mi hočemo pred vsem postati narodna stranka dobro vedoča, da služi le Avstriji v srečo, če se čista in neskaljena ohrani slovenska narodnost. Mi se nočemo za nič ogreti, kar bi ohladilo narodno zavest med nami, posebno sedaj ne, ko je videti, da vlada hoče storiti vse, da bi vsi slovanski rodovi polagoma mlačni postali za svojo narodnost ter takó se zavedno podjarmili nemški hegemoniji. Narodna stranka hoče ravno podpirati vsak napredek, ki bi bil narodu na korist.

V zvezi govora dra. Tavčarja bi bili radi slišali poudarjanje narodne avtonomije, in to tem bolj, ko se poslanec prof. Šuklje še dalje ogreva na Dunaju za deželno avtonomijo ter s tem še nekaj pod ničlo stavlja vse svoje drugovrstno zagovarjanje prav in potreb slovenskega naroda. Ko je omenil dr. Tavčar, da ne vsiljujemo pravoslavja, je bila primerna prilika opomniti, da kljub temu težje slovanski rodoljubi po povratu cirilometodijske cerkve in torej tudi staroslovenskega cerkvenega jezika. Te težnje se prava narodna stranka ne more izogibati, kolikor bolj dela tako imenovana konservativna stranka na to, da bi se zatrla vsaka misel na njo med Slovenci. Duševne zveze z drugimi mogočnimi slovanskimi rodovi potrebujemo, kakor je to poudarjal primerno dr. Tavčar; tako zvezo pa pospešuje zlasti tudi znanje cirilice, in o tej ni molčati narodno-napredni stranki iz istih razlogov. Ako hoče narodno-napredna stranka zatreti dosedanjo polovičnost, treba je, da tudi nasprotni stranki pové odločno vse glavne točke, v katerih se razločujejo od nje. Takó bo vedela nasprotna stranka, pri čem da je, naj potem sumnjiči in obrekuje, kakor ji je drago. Te in še druge razlike poudarjati ob prekrščenju narodne stranke, je pač umesto, kakor je pri krstu treba izjaviti veroizpovedanje krščenca.

„Rodoljub“. Dr. Triller je na III. shodu „Slovenskega društva“ pojasnjeval potrebo posebnega lista za preprosti narod na Kranjskem. Dogodki ob poslednjih volitvah so pokazali, da tako imenovana konservativna stranka hoče narodni stranki odtujiti preproste množice z lažmi in obrekovanjem, in to s pomočjo lističa „Domoljuba“, ki se mnogoštevilno razširja med narod. Glavno glasilo „Slovenski Narod“ ne zadoščuje za brambo, ker ne more uže zaradi previsoke cene zahajati med širši narod; zato je odbor „Slovenskega društva“ sklenil izdajati list, kateremu bo odprta pot v zadnje kranjsko selo. Poseben odsek 3 društvenih članov se je posvetoval o tem in je stavil naposled naslednje predloge: „Slovensko društvo prične izdajati z drugim semestrom 1891. svoje lastno glasilo pod imenom „Rodoljub“. List izhajal bo prvo in tretjo soboto vsacega meseca v obsegu 8 strani velike četvorke, takó da naj izide 1. številka 4. julija t. l. List bavi naj se poleg politiške vsebine zlasti z gospodarskimi in obrtnimi stvarmi, takó da nam bo moč vsestransko poučevati preprosti

narod, kateremu je v prvi vrsti namenjen. Zato mu bo cena do konca leta 40 nč., potem pa 70 nč. na leto. Društvenikom „Slov. društva“ in naročnikom „Slov. Naroda“ se bo pošiljal list brezplačno. Kot odgovorni urednik podpiše naj list društv. predsednik g. Gogola. Odbor je ta predlog sprejel, poveril nadzorništvo uže imenovanemu odseku (Ivan Hribar, dr. Majaron in še jeden) ter letos ukrenil za ustanovitev potrebne korake; nadeja se sotrudištva vseh zastopnikov splošne in strokovne žurnalistike, potem pa tudi, da bodo rodoljubi pot gladili listu med narod. Imovitiši rodoljubi so omogočili ustanovitev lista. List bo gojil in netil narodu pravo in staro narodno zavest, ne bo napadal, kakor mu očitajo uže naprej duhovskega stanu, pač pa trgal krinko z lica klevetnikom. Vspevati, tako sklepa dr. Triller svoje poročilo, bo mogel list le, ako se ga oklene tesno cela narodno-napredna stranka.

Častitamo „Slovenskemu društvu“ in narodno-napredni stranki, da oživi slovenskemu narodu na Kranjskem toliko potrebni list.

Zagorski Sokol na Kranjskem je dobil binško nedeljo blagoslovljeno zastavo s podobo sv. Cirila in Metoda; kakor sodijo, je ta jedna najlepših zastav na Slovenskem. Poleg Ljubljanskega Sokola in drugih slovenskih Sokolov so se udeležili te svečanosti in narodne slavnosti tudi hrvaški Sokoli. Starosta Ljub. Sokola g. Iv. Hribar je govoril o pomenu zastave in slovenskih barv. V obče so spregovorili ob tej slavnosti mnogo krasnih stavkov o slovanski ideji, vzajemnosti in složnosti. Poleg drugih brzogovnih pozdravov je došel jeden tudi od biskupa Strossmajerja, potem pismo od g. župnika Berceta. Hrvati se udeležujejo radi narodnih slavnostij sosebno štajerskih Slovincem in pospešujejo s tem bratsko približevanje. Gledé na Sokole omenjamo, da ste se ustanovili dve sokolski društvi pred kratkim tudi na Goriškem, jedno v Ajdovščini, drugo pa v Prvačini.

Vergottini, ki je šel kot poslanec za Istro v državni zbor, odpovedal se je tej časti. Legitimacijski odsek namreč, ki je pretresal došle proteste, odobril je jednoglasno te proteste, in tako bi bila tudi večina drž. zbora zato, da se zavže ta volitev.

Nerednosti in nezakonitosti so se vršile take, da so se jih sramovali najgorečnejši pristaši italijanske stranke v Istri. Vprašanje je, kaj pa bode sedaj; znano je, da vlada se ne poteguje za zmago slovanskega prebivalstva istrskega. Oni jedini poslanec, ki zastopa večino istrskega slovanskega prebivalstva v drž. zboru, utegnil bi svetu razkriti, kako je vlada naklonjena temu prebivalstvu; s časom pride vse na dan, a Slovan primorski vé, da se mu je opirati jedino na lastno moč kljub temu, da še državni interesi zahtevajo, da bi jih vlada podpirala ali vsaj povoljno varovala od nasilstva italijanske brutalno vedoče se stranke.

b) Ostali slovanski svet.

V Prago se Čehi iz raznih dežel in krajev vozijo s posebnimi vlaki; tudi Slovaki, Slovenci in celo Poljaki se na to pripravljajo. K razstavi pridejo tudi znameniti Rusi in

ruski dejatelji. Nemci, ki so prišli iz Velike Nemčije ogledat si razstavo, razvideli so sami, da židovski podkupljeni listi ne govoré resnice o tej razstavi in češki gostoljubnosti; nekateri so obečali, da stvari pojasnijo po ustnem preverjenju. Češki listi očitajo vodji nemško-liberalne stranke, dr. pl. Plenerju, da je on zakrivil ščuvanje glasil njegove stranke.

To pa zato, ker jo je zavozil, ko je odsvetoval, da bi se češki Nemci udeležili te razstave. Češki listi vidijo vzrok hujškanja proti razstavi tudi v nameri, da bi cesar ne obiskal razstave; hudó očitaje, ki pa je opravičeno.

Glavno društvo „Slavia“ čeških dijakov je uže dobilo prekrasen prapor od češkega rodoljubnega ženstva. Slavnost ob tej priliki je bila jedna najlepših, ki jih v obče more prirediti češki narod.

Shod slovanskih dijakov se je tudi uže izvršil; prijavili so nekaj toček, o katerih so se zjediniili oni, kateri so se udeležili skupnega posvetovanja.

Teh toček je mnogo preveč, in omejenje za ta del bilo bi na večo korist dijaštvu. O teh točkah omenimo prilično kaj več.

Sokolski shod, kakor smo bili uže omenili, bo v Pragi posebna in izredna slavnost. Mnogo tisoč Sokolcev dojde z vlaki iz raznih krajev na ta shod. Udeležijo se ga sokolska društva tudi drugih Slovanov, med temi tudi slovenska.

Razstavo obišče vsak dan po mnogo tisoč ljudij, sosebno pa ob nedeljah. Vredno je in potrebno je, da se Slovani vrlo pripravljajo na obiskovanje te razstave; saj bodo imeli oni sami največi duševni dobiček od nje, a dokažejo zajedno, da sovražne namere nasprotnikov češkega naroda ne zmorejo še vsega.

Dar češki akademiji. Zemška ali deželna banka je podarila češki akademiji 15.000 gld., da predstavi pred monumentalnim poslopjem muzeja kraljestva češkega umetniški izdelan spomenik sv. Vavclava.

Shod veleposestnikov čeških je sprejel jednoglasno resolucijo v smislu, da se bode držala ta konservativna stranka i nadalje svojih državnopravnih nazorov, da bode potegovala se za ohranjenje moči in jednote države, za razvijanje in utrjenje *ustavnega* prava kraljestva češkega, za ustavno priznane ravnopravnost, za priznanje stanja cerkve in šole, katero bi odgovarjalo verskemu preverjenju katoliške večine naroda itd. Nemškim listom obseza ta resolucija preveč, „Nar. Listom“ pa premalo; poslednji prav trdijo, da v tej resoluciji ni več govorjenja o *historičnem* državnem pravu češkem. Se ve da, saj češki veleposestniki so se postavili na ustavno stališče in dež. avtonomijo zagovarjajo ne zaradi zgodovinskega češkega prava, ampak zaradi lastnih interesov. Tudi se vidi, da ta stranka priznava duvalizem, ko govori jedino o *rarovanju* jednote državne, *kakoršna je*, ne pa kakoršna bi morala biti. Jako čudno se vede „konservativna“ stranka, ki popušča bistvo in glavno točko pravega avstrijskega politiškega konservatizma, to namreč, da bi se država zares ohranila jednotna v smislu *skupnega* cesarstva, ne pa sedanje razkrojitve na dve polovini. Pravi državniki iz srede

nekdanjih čeških konservativcev so bili za pravo jednoto države, ne pa za psevdjednoti, ki se kažeti v sedanji Cislitaviji in Translitaviji. Čehi vidijo, kakó jo njih plemstvo zasukava po vetru, ki piha od zgorej, no, saj plava tudi to plemstvo vedno nad narodom, ne pa med narodom in z narodom.

Madjarsko nasilstvo presega uže vse meje; nič ni več tako svetega, da bi ne bilo izpostavljeno madjarski državnosti in lakomnosti. Da so Madjari Slovanom vzeli v svoji državi vse narodne šole ter jim dali mesto njih madjarske da v državnih uradih vlada samo madjarščina, to temu plemenitemu narodu ni še dovolj. Segniti hoče sedaj po zadnjih ostankih narodnih pravic Slovkov, hoče jim uničiti še poslednje prebitke cerkvene avtonomije. V ta namen sklicali so Madjari protestanskega izpovedanja sinodo, na katerej hočejo skleniti take zakone, na podlagi katerih bodo imeli brez obzira ter pod državnim varstvom madjarizovati slovaške cerkve, ki so še deloma jedina zavetja slovaškega jezika, ter preganjati slovaške pastorje in učitelje, jedine zaščitnike slovaške narodnosti. Slovaki so skoro izključljivo auguštanske konfesije, Madjari pa kalvinske. Madjari želé sedaj spojiti obe cerkvi, da bi potem mogli brezobzirnejše, a na videz vendar pravičnejše gospodariti. To spojenje obeh cerkev naj bi bilo skleneno na sinodi. No, kako in zakaj si želé to Madjari, kaže nam največi njih cerkveni list „*Protestáns egyházi és izkolai Lapu*“. Ta list piše doslovno: „Sem prijatelj spojenja, to je tega, da bi se obe protestanski cerkvi čim tesnejše združili. Dá, jaz mislim, da ker so Madjari v kalvinskej cerkvi v večini, treba bi bilo uže zaradi tega na vsak način izvesti spojenje, *da bi v evangelični avg. cerkvi zmagal madjarski živelj, dobivši po takem večino*“. Po to naj bi šli torej Slovaki v sinodo, podpirat svojo narodno smrt! Kako bi bilo, ako se to izvede, madjarsko gospodarstvo, si pač moremo predstavljati, ako pomislimo, da uže sedaj, ko je vendar avguštanska cerkev še po zakonu avtonomna, vendar vlada preganja slovaške pastorje in učitelje, češ, da širijo panslavizem, ker propovedujejo v cerkvah in učé v šolah slovaški, ter jih nadomešča z Madjari, ki niti slovaški ne umejo. Slovaki auguštanske cerkve imajo pravico *sami si voliti duhovnike in učitelje*, tudi to pravico naj bi jim sinoda vzela. No preddunajski dištrikt je sklenil, ne udeležiti se sinode ter je ta svoj sklep utemeljil v posebnej knjižici „*Uzadretija dištriktu ev. a. v. preddunajského v otázke synodalnej*“. Sedaj protestujejo Slovaki proti sinodi, a pozneje protestovali bodo proti zakonom, ki bodo na njej skleneni, s kakim vspehom si pač sami lahko mislimo, saj predobro poznamo madjarsko silovitost in predrznost. — f.

V Moskvi je sedaj francoska in azijatska razstava; obe ste veliki, vsaka ima svoje odlikujoče se posebnosti. Pomen francoske bi bili sosebno nemški listi radi ponižali in uničili, ker zahteva velika politika nemška, da bi ne prišlo do zveze francosko-ruske.

Zato so sosebno izmisljali razne laži, češ, da Rusi niso kaj prijazni francoski razstavi, a tudi car da je ne obišče, kakor se je mislilo vedno. No zgodilo se je vendar tudi to;

car in carica z obitelji so se mudili v Moskvi in tu takoj obiskali tudi francosko razstavo, in je bil car jako prijazen nasproti francoskim načelnikom te razstave. Sedaj nimajo drugega sredstva, kakor da nemški listi zanikujejo politički pomen tega, da je samodržec ruski ogledal si francosko razstavo. Ta tolažba je vsaj po ceni.

Železnica čez Sibirijo. Car Aleksander III. je razglasil reskript, dan na ime naslednika cesarjeviča in velikega kneza Nikolaja Aleksandroviča. Ta reskript pravi: Ukazal sem sedaj pristopiti k zidanju splošne železne drage ali železnice čez vso Sibirijo, katera ima zjediniti sibirske dežele, ki imajo obilo darov prirode, z mrežo notranjih železnic. Nalagam Vam, da objavite tako mojo voljo, ko zopet stopite na rusko zemljo, potem ko ste si ogledali tuje zemlje Vstoka. Zajedno Vam nalagam, da postavite v Vladivostoku zakladko tej železnici, ki se bo zidala na državne stroške, in katero ima vlada pričeti takoj v tistem kraju. Znamenita udeležba Vaša pri načenjanju tega od mene odločenega zares narodnega dela, naj služi kot novo svedoštvo duševnega mojega stremljenja, olajšati snošenja Sibirije z ostalimi deli imperije, in s tem javiti temu kraju, blizkemu mojemu srcu, najživejšo mojo skrb za mirno njegovo preuspevanje. . . .

Ni možno s preprostejšimi in manj besedami naznaniti svetu velikanskega, za bodočnost imenitnega in nepreračunljivo važnega podjetja, nego se je to zabeležilo s tem reskriptom. Sibiriska železnica bo delo, ki preseza vse, kar se je doslej završilo na tem polju, a se da meriti v obče z vsemi tvorbami, ki jih je sploh človeštvo izvršilo v kaki dobi. Največi sovražniki Rusije priznavajo civilizatorski pomen sibiriske železne drage, katera se je začela delati takoj, in se je cesarjevič Nikolaj uže peljal na uže izvršenem koščeku. Rusija je branila, da niso Nomadi podjarmili Evrope, a sedaj razširja med Nomadi to, kar je varovala, da ni poginilo. S sibirsko železnico prične vsekakor nov kos dela obče kulture.

V Srbiji so osnovali parobrodno društvo na 30.000 delnic za 3 milijone frankov. Srbska vlada jamči z zakonom o tem društvu po 6% na kapital. S tem parohodnim ali parobrodnim društvom se osvobodi srbska trgovina od drugih tujih podjetij, katera zahtevajo previsoke tarife.

Slovani v Pariškem „Salonu“. Tu so letos zastopani poleg ruskih, poljski, češki, slovenski, hrvaški in srbski slikarji. Od Hrvatov je izložil prekrasne portrete Dubrovčan Vlaho Bakovac, Srb P. Jovanović lepó sliko „Gaslar, češki živopisec Brožik dve sliki; Poljakinja Ana Baljinska lepe portrete, Slovenec Marinič genre-sliko: „Bretanjski mladenič“; Poljak Kosovski kip „La Cigale“; Poljak Pelcarski kip „Spomin“.

Zgodovina v ruskih šolah. Ministerstvo prosvete je izdalo posebne instrukcije gledé na poučevanje zgodovine. Naj se obrača posebno pozornost na zgodovino Slovanov in njih dotiko z Germani. Učitelji se opozarjajo na germanizacijo Čeh (Čehov). Pri zgodovini o Nemčiji naj se opozarja,

da je Rusija podpirala narast Prusije. Poudarja naj se dejstvo, da Rusija je bila za celó Evropo jez ali bramba proti azijskim Nomadam, in da vojske Rusije proti Turčiji in Poljski so deli njenega historijskega poklica. Postopanje Rusije na vstok je imelo vedno obliko brambe. Naj se kaže tudi na velike zasluge pravoslavne cerkve zlasti v nemirnih dobah.

Rusija se zaveda svojih zadač, in pride doba, ko bodo v Rusiji bolje poznavali zgodovino ostalih Slovanov, nego ti sami, in uže sedaj razkrivajo Rusi dejstva slovanske zgodovine, katerih niso poznali drugi Slovani.

Kuratorij za slovanske dijake v Moskvi je bil ustanovljen lani. Dne 8. m. m. je bilo letno zasedanje v prisotnosti škofa Aleksandra in vseučilišnega rektorija Ivanova. Prvo leto je bilo društvu darovanih 3600 r. Členskih prispevkov se je nabralo 1095 r. Kuratorij je potrosil od tega 2255 r. Daje na stipendije 9 Slovanom, studujočim na Mosk. vseučilišču (vsakemu po 15 r. na mesec). Dve Bulgarki dobivati podpore na ženskih učnih zavodih; tudi drugi dijaki dobivajo podpore zlasti za potovanje v domovino. L. 1890 je bilo 46 slovanskih dijakov na vseučilišču Moskovskem. Za predsednika je izvoljen F. D. Samarin, njegov namestnik je I. F. Tjutčev.

Književnost.

Живая Старина. Подъ редакцією В. И. Ламанскаго. Выпускъ III. С. Петербургъ, 1891. Та knjiga, pravi snop, obseza nad 270 str. leks. formata in stoji 2 rub. V 4 oddelkih je mnogo razprav in kritičnih spisov; med temi so n. pr. Письма П. И. Прейса къ М. С. Куторгу, Н. О. Шафарыку itd. (1836-1846). — Свадебный обрядъ въ Угорскоѣ Русѣ. — Болгарскія народныя пѣсни. — Библиографическій указатель изслѣдованій и наблюдений по Польскоѣ диалектологіи. — Narodne pripovjesti u Varaždinu i okolici. — „Бѣлая Русь“. — Франць Миклошичъ. — Слово проф. И. В. Ягича о Миклошичѣ, съ замѣчаніемъ проф. В. И. Ламанскаго. — Itd. itd. IV. knjiga za l. 1891 izide meseca sept. „Живая Старина“ se naroča v „Imperatorskom Russkom Geografičeskom Obščestve, v knjižnom magazine“ „Novago Vremeni“ v Peterburgu po 5 rub. 50 kop. na leto. Kdor hoče poslati kaj v priobčenje, obrni se do urednika Владимира Ивановича Ламанскаго, С. Петерб. Коломенская, 33, ki pa biva od maja do sept. v mestu Боровичи (Новг. г.).

Poročevalec o Valjavčevih pripovjestih g. Ю. Поливка obžaluje, da se v 2. izdanju niso ponatinsile tudi one pripovjesti, katere je Valj. priobčil v nekdanjem „Kresu“, ker se ta dobiva uže redko. Miklošiča vsestranski in mojstrski ocenjuje v II. zvezku te „Žive Starine“ Lamanskij sam; on piše o njem z največim spoštovanjem in takó krasno, kakor ni mogel pisati lepše o njem noben avstrijski Slovan. Med

drugim pravi o njem, da je bil pogumnejši in odločnejši za izjavljanje svojega preverjenja, nego mnogokdo izmed mlajših učenjakov sedanje dobe. To je gola istina in velja se posebno tudi gledé na mnogotere slovanske učenjake, ki so nameščeni po raznih viših in nižih učenih zavodih, akademijah itd. Slovanski dejatelji avstro-ogerski močno čutijo dotične slabosti učenega naraščaja slovanskega roda; ta naraščaj, z lepimi izjemami, uklanja se v prevelikem številu in preveč političskemu mišljenju in napravljenu, katero ni naklonjeno slovanskim narodom in njih razvoju. Lamanski pripoveduje tudi, zakaj ni ostal Jagić v Petrogradu; Miklošič ga je želel za svojega naslednika na Dunaju. V tem pogledu Miklošiča jako hvali zaradi prijateljstva, katero je vedno izkazoval svojemu priljubljenemu učencu, prof. Jagiću.

Из Црне Горе и Херцеговине. Испомене Војевања за пародно ослобођење 1876. (Са тридесет и две слике). Написао А. Пајевић. 456 стр. male 8°, cena 1 gld. 20 kr: Издавалац и штампарија А. Пајевић у Новоме Саду. Knjigar Pajević je sam prepotoval dežele in kraje in doživel in videl dogodke, katere popisuje preprosto, živo in v lepem slogu v tej knjigi. On pravi, da Srbi sami niso združili vsega tega, kar je važno od l. 1876, v skupen popis, zato da se je lotil on tega dela. Jugoslovanom bode se posebno ugajal ta zanemivi popis, ki sedanjemu roda vzbuja spomine na poslednje vojne balkanske.

O poměru pohlavním. L. N. Tolstoj a E. Barnsova. Prilog „Časopisu českého studentstva č. 2. 10 str. C. 10 kr.

Izvestja muzejskega društva za Kranjsko. Izdal društveni odbor. Prvi letnik. V Ljubljani 1891. Str. 86 vel 8°. Vsebina: 1) Drobtinice iz furlanskih arhivov. 2) O človeški kugi na Kranjskem. 3) Loško gospostvo frizinških škofov. Vse tri spise je priobčil A. Koblar, ki je poznan tudi po drugih spisih, razpravljajočih posebno oddelke zgodovine Slovencev ali take, ki so v zvezi s slovensko zgodovino. Muzejsko društvo je v prvo priobčilo *Izvestja* tudi v slovenskem jeziku; nemški del ima drugo vsebino, pa nam ni došel. G. A. Koblar je podal v tem snopiču zares zanimivega gradiva, zajedno važnega s seboj gledé na krajevna imena, priitke itd.

Kroj lidový a národní vyšívání na Litomyšlsku. Pripěvek ku poznání kultury lidu českého. Novaková T. — V Olomouci 1890. Tiskem a nákladem národní knihtiskárny Kramáře a Procházky. Pisateljica je sama nabirala gradivo o kroju in vezenju se posebno navedenega kraja, je priložila spisu 9 ploščic, izvedenih verno in krasno po izvorniku. V uvodu pravi, da zadnjih petdeset let ste se izgubili gotovo uže dve tretjini tega narodnega blaga. Čehi, ki hvalijo to izdanje, spodbujajo tudi druge rodoljubke v posnemanje vrle pisateljice Novakove. Kaj pa na Slovenskem?

— Moravské národní písně s nápěvy. Sebrané od Fr. Sušile. Nové vydání. Svazek I. V Brně 1891. Nakladem Karla Winkera. Cena 80 kr.

— Rukověť správné češtiny. Sepsal František Bartoš. Sešit I. V Telči 1891. Nákladem knihkupectví Emila Šobec. Cena sešita 40 kr. Cele dílo vyjde ve 3 sešitech. Bartoš je izboren znalec češčine, in to njegovo delo je važno ne samo za Čeha ampak tudi druge Slované, se posebno one, ki uže umejo češčino.

— Kronika česká, prosto, národní i památní kniha lidu československého. Díl I. Od hole pastýrské až k berle arcibiskupské. Seš. I. Cena 15 kr. V Praze 1891, nákladem vlastním.

Popravki k 10. št. „Slov. Sveta“. Str. 160 na desni 24. v. zg. čitaj: Višnegradskij; 161. desna 12. v. sp.: услышать namesto укышать; 162. leva 22. v. zg.: očala nam. očata; 162. desna 12. v. zg.: ni v zemljepisnem; ondi 18. v. sp.: Husitska nam. Ausitska.

„Slovanski Svet“

izhaja po dvakrat na mesec, vselej 10. in 25. dne meseca.

Naročnina znaša:

za celo leto	4 gold.
za pol leta	2 „
za četrt leta	1 „

Za ljudske učitelje in dijake velja:

celoletno	3 gld. 60 kr.
poluletno	1 „ 80 „
četrtletno	— 90 „

Posamične številke se oddajajo po 18 kr.

Naročnina se pošilja izdajatelju v Trst.

Upravništvo ponavlja ob tej priliki svojo prošnjo, da bi še do konca tega meseca poravnali naročnino tudi oni čč. gg. rodoljubi, ki so nam nekoliko na dolgu še od lanskega leta. Ne tiskarna, ne mi nismo imoviti dovolj, da bi mogli čakati dolgo ali celo po več let.

Številke t. I. moremo dati še vse novim naročnikom; jednako oddajemo II. in III. letnik po nižani ceni po 3 gld. 50 kr. s poštnino vred. Prvega letnika nimamo popolnega več; nedostajejo mu 4 številke.

„SLOVANSKI SVET“ izhaja 10. in 25. dan vsakega meseca. Cena mu je za zunanje naročnike za celo leto 4 gld. za pol leta 2 gld. n za četrt leta 1 gld. Za dijake in ljudske učitelje stoji celoletno 3 gld. 60 kr., poluletno 1 gld. 80 kr. in četrtletno 90 kr. — Posamične številke se prodajajo po 18 kr. — Naročnina, reklamacije in dopisi naj se pošiljajo F. Podgorniku v Trstu, ulica Farneta št. 44